

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
Кафедра соціальної педагогіки та корекційної освіти

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри соціальної педагогіки
та корекційної освіти,
доктор педагогічних наук, професор

_____ Т.О. Логвиненко

«_____» _____ 2025 р.

МЕНЕДЖМЕНТ СТУДЕНТСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ У ЗАКЛАДІ
ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Спеціальність 231 Соціальна робота (Соціальна педагогіка)

Магістерська робота
на здобуття кваліфікації – магістр з соціальної роботи за спеціалізацією
«Соціальна педагогіка»

Автор роботи: Соломчак Юрій Ярославович _____

підпис

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,

доцент Гук Орест Васильович _____

підпис

Дрогобич, 2025

Анотація

У роботі представлено комплексне дослідження теоретичних засад та практичних аспектів менеджменту студентських соціальних служб у закладах вищої освіти. Проаналізовано сучасну систему соціальної підтримки студентства, окреслено ключові структурні елементи та визначено особливості функціонування студентських соціальних служб як важливих суб'єктів соціально-педагогічної роботи в університетському просторі. У першому розділі висвітлено специфіку організації соціальної роботи зі студентами, розкрито механізми взаємодії соціальних служб із підрозділами закладу освіти, а також роль студентського самоврядування як середовища саморозвитку та формування активної громадянської позиції.

Другий розділ присвячено аналізу актуальних проблем соціалізації, адаптації та становлення студентської молоді в умовах сучасних суспільних викликів. Акцентовано увагу на необхідності створення ефективних управлінських моделей студентських соціальних служб, здатних оперативно реагувати на запити студентства, забезпечувати соціальний супровід, профілактичні заходи, психологічну підтримку та розвиток соціальних компетентностей молоді. Розглянуто особливості менеджменту таких служб у структурі закладу вищої освіти, окреслено вимоги до їх кадрового, організаційного та інформаційного забезпечення.

У висновках узагальнено основні результати дослідження, визначено ключові напрями вдосконалення діяльності студентських соціальних служб, зокрема через впровадження сучасних управлінських підходів, інтеграцію з освітнім середовищем та активізацію участі студентства у прийнятті рішень.

Ключові слова: студентська соціальна служба, менеджмент соціальної роботи, соціальна підтримка студентів, студентське самоврядування, соціалізація студентів, заклад вищої освіти, організація соціальної роботи.

Annotation

The paper presents a comprehensive study of the theoretical foundations and practical aspects of student social services management in higher education institutions. It analyses the current system of social support for students, outlines key structural elements, and identifies the specific features of student social services as important actors in social and educational work in the university environment. The first chapter highlights the specifics of organising social work with students, reveals the mechanisms of interaction between social services and educational institutions, and discusses the role of student self-government as an environment for self-development and the formation of active citizenship.

The second chapter is devoted to the analysis of current problems of socialisation, adaptation and formation of student youth in the context of modern social challenges. Emphasis is placed on the need to create effective management models for student social services that are capable of responding quickly to student requests, providing social support, preventive measures, psychological support, and the development of social competencies among young people. The features of the management of such services within the structure of higher education institutions are considered, and the requirements for their personnel, organisational and information support are outlined.

The conclusions summarise the main results of the study and identify key areas for improving the activities of student social services, in particular through the introduction of modern management approaches, integration with the educational environment and increased student participation in decision-making.

Keywords: student social service, social work management, social support for students, student self-government, socialisation of students, higher education institution, organisation of social work.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
-------------------	----------

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕНЕДЖМЕНТУ СТУДЕНТСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Аналіз сучасної системи соціальної підтримки студентів в умовах закладу вищої освіти.....	11
1.2. Особливості соціальної роботи студентської служби у закладі вищої освіти.....	20
1.3. Самоврядування як середовище саморозвитку студентства.....	25

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ СТУДЕНТІВ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ЇХ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ

2.1. Огляд сучасних проблем соціалізації та становлення студентів.....	34
2.2. Організація студентської соціальної служби та особливості її менеджменту у структурі закладу вищої освіти.....	43

ВИСНОВКИ.....	51
----------------------	-----------

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54
--	-----------

ДОДАТКИ.....	6
---------------------	----------

ВСТУП

Актуальність дослідження. Соціально-економічні та соціально-політичні трансформації пов'язані із військовою агресією щодо України з боку РФ, що відбуваються в українському суспільстві, зумовили необхідність модернізації системи вищої освіти в контексті збереження її стійкості та конкурентності. Основні напрями цього процесу регулюються основними законами, такими як «Про освіту» та «Про вищу освіту», а також низкою актів Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства освіти і науки (МОН) та іншими нормативно-правовими документами. Важливе значення мають також закони, що стосуються наукової діяльності, і підзаконні акти, які деталізують певні аспекти освітнього процесу, зокрема, положення про акредитацію, правила прийому, порядок відрахування та поновлення студентів, а також державні стандарти освіти. [1, 2, 3].

Окреслені стратегічні документи орієнтують українські заклади вищої освіти на підготовку конкурентоспроможних фахівців, виховання громадян із розвиненим критичним мисленням, здатних робити самостійний суспільний вибір і брати активну участь у громадському житті. Реалізація таких завдань потребує цілеспрямованих дій на створення сприятливих умов соціального становлення студентства через удосконалення управлінської системи закладів вищої освіти (ЗВО).

Останніми роками у сфері вищої освіти України посилено увагу до організаційно-структурних змін, оновлення змісту навчальних дисциплін, розширення їх переліку та узгодження підготовки фахівців із потребами ринку праці. Водночас така спрямованість реформ часто супроводжується зменшенням уваги до виховного компонента освітнього процесу – як традиційних, так і інноваційних його форм.

На рівні держави та в освітньому середовищі актуалізується питання відповідності рівня соціалізації та активності студентської молоді сучасним

суспільним викликам, а також необхідності соціальної підтримки студентів задля створення оптимальних умов підготовки висококваліфікованих спеціалістів, конкурентних не лише на національному, а й на європейському ринку праці.

Дискусійні процеси та наукові дослідницькі проекти останніх років дають підстави стверджувати, що значна частина студентів недостатньо підготовлена до виконання своєї соціальної ролі в освітньому середовищі, а після завершення навчання – до реалізації функцій фахівця, здатного до безперервного професійного саморозвитку, навчання протягом життя й у разі потреби – до перекваліфікації.

Такі висновки обумовлені не лише суб'єктивними факторами – зокрема, низьким рівнем соціалізації студентів, – але й об'єктивними чинниками: недооцінкою виховної діяльності у багатьох ЗВО, а також впливом глобальних процесів трансформації світоглядних орієнтацій молоді.

В менеджменті навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів питання соціалізації студентів часто залишаються поза належною увагою через відсутність нормативних вимог і стандартів щодо соціально-виховної роботи у студентському середовищі, законодавчо визначених посад соціальних фахівців у ЗВО, а також ефективних механізмів контролю за якістю виховної діяльності.

Водночас зміни суспільно-політичного життя в нашій країні актуалізують потребу в активізації соціально-виховної та просвітницько-патріотичної діяльності, особливо в студентських гуртожитках, створенні сприятливих соціально-педагогічних умов для самореалізації й розвитку особистості, організації дозвілля, профілактики негативних явищ у студентському середовищі, популяризації здорового способу життя, а також забезпеченні адресної соціальної допомоги й психологічної підтримки студентів, які цього потребують. Попри це, рівень практичної реалізації таких ініціатив залишається недостатнім і не відповідає сучасним досягненням теоретичної і практичної сфер соціальної роботи.

Приклади ефективної діяльності соціальних служб, створених при

окремих закладах вищої освіти, поки що мають поодинокий характер і не становлять сталої практики. Наявність численних наукових досліджень у цій сфері лише підтверджує актуальність і необхідність подальшого системного розвитку соціалізаційної роботи у вищій школі

Питання соціальної підтримки молоді неодноразово ставали предметом наукових досліджень. Теоретичні та практичні аспекти функціонування психологічної служби в навчальних закладах ґрунтовно висвітлені у працях О. Безпалько, І. Зверєвої, І. Ковчіної, С. Коляденка, Т. Кравцової, О. Газман, Н. Крилової, Н. Михайлової, С. Юсфіної та інших.

Багато наукових досліджень підтверджує актуальність окреслених вище проблем. Зокрема, питання соціалізації студентської молоді ґрунтовно розглядаються у працях М. П. Лукашевича, А. Й. Капської та інших учених.

Психолого-педагогічні аспекти навчально-виховного процесу і їх специфіку у професійній підготовці студентів висвітлено в наукових працях Приписнова, Н. М. Пейсахова, В. Д. Семенова, В. І. Ткачука. Питання формування в студентської молоді мотивації до здорового способу життя розкрито в дослідженнях О. В. Вакуленко, Н. В. Данилової, А. Д. Дубогай, А. Н. Євдокимова, І. І. Каляцького, А. А. Козлова, В. Т. Лісовського, А. І. Маїлова, Л. Я. Рубіна, Л. П. Сущенко, В. І. Толстих. Теоретичні основи психолого-педагогічної освіти репрезентовано у працях М. Й. Боришевського, Л. М. Карамушки, Н. Л. Коломенського, В. А. Семиченко, О. В. Сухомлинської.

Організацію позааудиторної діяльності студентів закладів освіти педагогічного спрямування досліджував В. В. Текучов. Теоретичні й методичні засади професійного самовиховання майбутніх фахівців розробляли В. А. Семиченко, В. С. Селіванов, О. Г. Кучерявий, Л. І. Рувінський, С. В. Єлканов.

В останні десятиліття простежується чітка тенденція до активізації наукових пошуків у сфері управління освітою, що зумовлено процесами гуманізації освітнього простору. Ці питання висвітлюються у роботах В. І. Бондаря, Л. І. Даниленко, В. В. Олійника, В. С. Пікельної, П. І. Третьякова та інших дослідників.

Враховуючи теоретичну та практичну значимість проблеми, її недостатню вивченість у соціально-педагогічній науці нами обрано тему дослідження «Менеджмент студентських соціальних служб у закладі вищої освіти України».

Мета магістерської роботи: здійснити наукове обґрунтування моделі функціонування студентської соціальної служби закладу вищої освіти як чинника соціалізації та адаптації студентської молоді.

Об'єкт дослідження: діяльність студентських соціальних служб та їх менеджмент в умовах закладу вищої освіти.

Предметом дослідження є чинники функціонування соціальних служб в студентському середовищі та способи управління їх діяльністю.

Завданнями даного дослідження є:

- проаналізувати сучасні системи соціальної підтримки студентів в умовах закладу вищої освіти;
- визначити особливості соціальної роботи студентської служби у закладі вищої освіти;
- розкрити значення самоврядування у становленні студента;
- дослідити організацію соціальних служб студентів як спосіб вирішення їх сучасних проблем.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети використано загальні та соціально-педагогічні методи наукового дослідження:

теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення з метою вивчення сутності основних понять дослідження, аналізу основних методів, форм і технологій соціально-педагогічної роботи в закладах вищої освіти.

емпіричні: анкетування, спостереження, бесіда, аналіз документів, вивчення результатів діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження оприлюднено на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Соціальна робота та інклюзивна освіта: синергія досвіду та новацій» та у опублікованих тезах:

Соломчак Ю., Гук О. Особливості діяльності студентських соціальних служб. *Соціальна робота та інклюзивна освіта : синергія досвіду та новацій* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Дрогобич 24 квітня 2025 р.). Дрогобич : ДДПУ імені І. Франка, 2025. С. 89-92. URL: <http://ir.dspu.edu.ua/jspui/handle/123456789/6564>

Теоретичне значення дослідження полягає у вивченні даної проблеми, розкритті сутності основних категорій, змісту методів, форм і технологій роботи студентських соціальних служб.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що перевірено ефективність методів, форм і технологій соціально-педагогічної роботи в закладах вищої освіти для соціалізації студентів.

Структура дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та додатків. Загальний обсяг роботи складає 62 сторінки. Список використаних джерел – 79 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕНЕДЖМЕНТУ СТУДЕНТСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Аналіз сучасної системи соціальної підтримки студентів в умовах закладу вищої освіти

Студентство становить потенційно висококваліфіковану та перспективну частину продуктивних сил суспільства, що щорічно поповнює ряди фахівців у різних галузях виробництва, науки, освіти та управління. Від сучасного рівня професійної підготовки та сформованості соціальних якостей студентської молоді значною мірою залежить подальший розвиток держави. Формування соціальних характеристик майбутніх спеціалістів безпосередньо пов'язане з наявними соціальними проблемами, з якими стикаються студенти, а також із механізмами їх розв'язання через діяльність державних інституцій і громадських організацій [54, с. 2–11; 66, с. 33].

Проведений аналіз базових законодавчих, нормативно-правових і управлінських документів, що регламентують соціальну підтримку студентської молоді (див. додаток А), дав змогу визначити основні структурні підрозділи, які забезпечують процес соціального становлення студентів як у межах закладів вищої освіти, так і на загальнодержавному рівні.

Серед структур, що безпосередньо здійснюють соціальну роботу у закладах вищої освіти, насамперед варто виокремити *відділ навчально-виховної або виховної роботи зі студентами* (залежно від організаційної структури ЗВО, в нашому університеті відділ інформаційної діяльності та молодіжної політики). Цей підрозділ підпорядковується проректору й виконує функцію координації діяльності всіх адміністративних та громадських інституцій, які залучені до реалізації виховного процесу. До кола його завдань належить співпраця з кураторами (наставниками) академічних груп, методичний супровід студентського самоврядування, студентських профспілок, рад гуртожитків, а в окремих випадках – молодіжних центрів студентів та аспірантів. Основним змістом діяльності відділу є розроблення організаційного, правового й

методичного забезпечення освітньо-виховного процесу в межах ЗВО.

Рис 1.1. Схема соціальної підтримки студента в ЗВО

Другим важливим елементом системи соціальної підтримки виступає *інститут кураторів (наставників)*. Його діяльність нині переживає етап відновлення, оскільки в 1990-х роках кураторство фактично не здійснювалося [10; 11]. Відповідно до Положення про куратора (наставника) студентської групи, затвердженого ректором закладу, наставник сприяє формуванню студентського колективу, проводить індивідуальну виховну роботу, підтримує зв'язок із батьками студентів, допомагає у розв'язанні навчальних і соціальних проблем, контролює відвідування та успішність. До виконання цих функцій залучаються викладачі з досвідом виховної діяльності, які працюють під керівництвом деканатів і отримують, в окремих випадках, відповідну надбавку до заробітної плати.

Згідно з Положенням, куратор (наставник) студентської групи має низку

завдань: ознайомлення студентів з історією навчального закладу, його традиціями та досягненнями; роз'яснення правил внутрішнього розпорядку, вимог до поведінки у навчальному закладі та гуртожитку; вивчення індивідуальних особливостей студентів, їхніх творчих схильностей, спортивних чи мистецьких уподобань; аналіз мікроклімату в академічній групі та гуртожитку; виявлення лідерів і оцінювання їх впливу на колектив; підтримання позитивної психологічної атмосфери. До обов'язків наставника також належить сприяння організації раціонального дозвілля студентів, волонтерської діяльності студентів, участі у культурно-масових і спортивних заходах, а за потреби – співпраця з батьками для розв'язання індивідуальних питань [27, с. 18–34].

Важливою складовою системи соціальної роботи у закладах вищої освіти є *інститут вихователів (соціальних педагогів)*, які здійснюють діяльність у студентських гуртожитках. Вихователі, що зазвичай працюють при деканатах, представляють адміністрацію закладу та виконують функцію координаторів виховної роботи у гуртожитках, взаємодіючи зі студентськими радами й іншими органами самоврядування. Особливу ефективність має їхня індивідуальна робота зі студентами, а за потреби – з їхніми батьками.

Залучені фахівці мають відповідну педагогічну освіту та практичний досвід, що сприяє своєчасному вирішенню проблем студентів. Важливою складовою їхньої діяльності є надання підтримки студентам молодших курсів, які проживають у гуртожитках і ще не набули достатніх навичок самостійного розв'язання побутових, навчальних чи міжособистісних труднощів, зокрема у сфері спілкування зі старшокурсниками та ровесниками. Слід зазначити, що інститут вихователів функціонує не у всіх закладах вищої освіти.

Вагому роль у системі соціально-психологічного супроводу відіграє служба психологічної підтримки навчального процесу, яка в різних закладах може мати статус центру, служби або кабінету психологічного консультування. Основною метою діяльності цих структур є надання допомоги студентам у вирішенні особистісних і міжособистісних проблем, сприяння їх адаптації до

умов навчання, а також формування психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності.

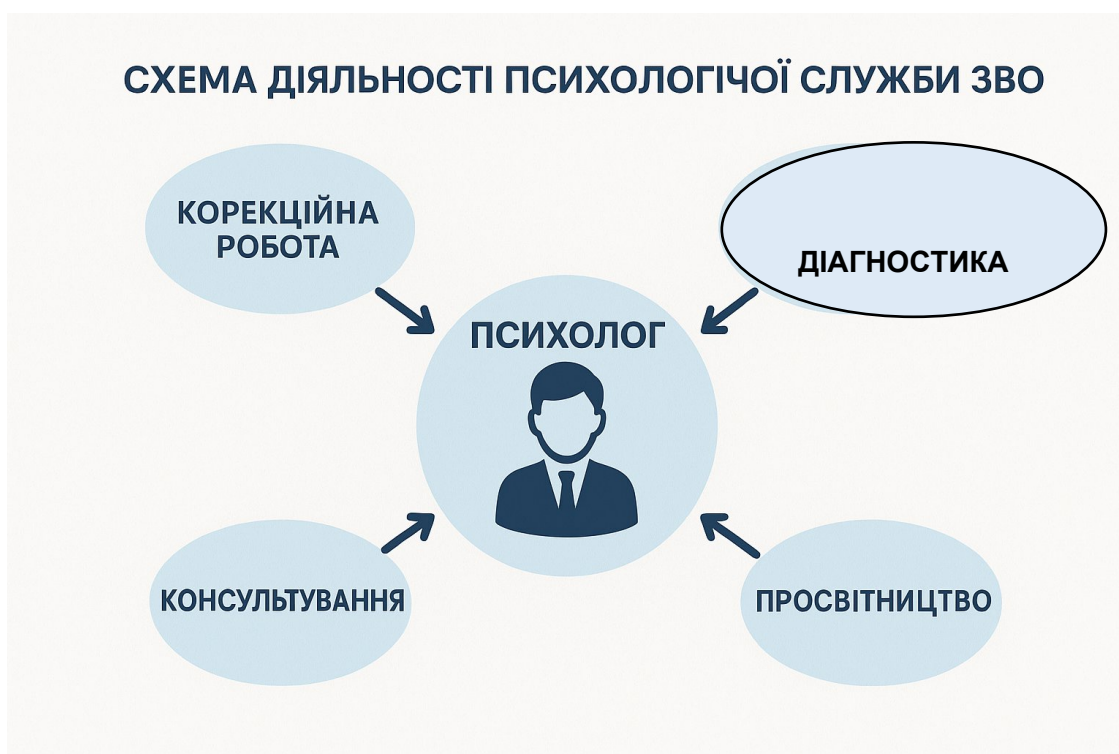

Рис 1.2. Напрями діяльності психологічної служби в ЗВО

До основних функцій служби належать: вивчення психологічного стану студентів у процесі навчання; аналіз особливостей взаємодії у системах «студент – викладач», «студент – студент», «студент – група» за допомогою анкетування, опитувань, тренінгів і семінарів. Такі служби діють у значній частині закладів вищої освіти, маючи різний організаційний статус: як підрозділи кафедр психології, як окремі структурні одиниці факультету або як самостійні служби на рівні університету.

Також важливим елементом соціального становлення та розвитку ініціативності молоді виступає система студентського самоврядування.

Аналіз документів показав, що керівництво університету відводить значну роль у роботі зі студентами студентській раді, завданням якої є захист прав студентів та створення умов для гармонійного особистісного розвитку та роботи на рівні академічних груп, факультетів та гуртожитків.

Студентська рада була створена на підставі Постанови про державні вищі

навчальні заклади (1996), затвердженій розпорядженням Міністерства освіти України. Участь у її роботі є добровільною і не передбачає оплати за виконану роботу. У своїй діяльності органи студентського самоврядування діють відповідно до чинних нормативних актів, рішень Міністерства освіти та вказівок керівного органу, що здійснює нагляд за даним університетом.

Слід зазначити, що перелік питань, які можуть вирішуватися студентським самоврядуванням, має бути затверджений керівництвом вищого навчального закладу.

Проведене нами дослідження дало змогу встановити, що дієвість студентського самоврядування значною мірою залежить від налагодженого механізму його організації. Основою цього механізму є формування виборних представницьких органів на різних рівнях: академічних груп, факультетів та всього закладу вищої освіти.

У положенні про студентське самоврядування, прийнятому у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, чітко визначено організаційні форми його функціонування. Серед них – студентський ректорат, старостати, студентські деканати та інші структурні елементи, які забезпечують участь студентів в управлінні навчальним процесом і студентським життям.

Для глибшого розуміння значення студентського самоврядування у системі університетського управління протягом емпіричного етапу дослідження проведено серію фокус-груп. До обговорення залучили активних представників студентської спільноти: лідерів студентської профспілки, старост груп факультетів і активістів навчальних груп.

Опрацювання результатів цих зустрічей засвідчило наявність різних позицій студентів щодо ролі органів самоврядування. Так, 40 % учасників вважають, що студентське самоврядування фактично перебуває під впливом профспілкових організацій, тоді як 22 % опитаних розглядають його як важливий етап становлення навичок самоорганізації та формування відповідальності за студентську спільноту.

Неоднозначність поглядів студентів щодо значення та ролі студентського самоврядування актуалізувала необхідність глибшого аналізу його діяльності в сучасному закладі вищої освіти, зокрема у контексті забезпечення соціальної підтримки студентської молоді.

Перші організаційні структури студентського самоврядування в ДДПУ виникли у 1998 році у вигляді факультетських рад студентів. Ці ради фактично виконують функції студентської адміністрації, мають власні приміщення та атрибути, що засвідчує високий рівень організованості. До складу вченої ради університету як дорадчий орган входять представники студентського самоврядування, що дає можливість студентам брати участь у процесі ухвалення важливих рішень.

Основними напрямками роботи органів самоврядування визначено культурно-дозвілєву, науково-просвітницьку, спортивно-оздоровчу та господарсько-організаційну діяльність, на сучасному етапі ще й волонтерську. Важливою складовою роботи є підтримка студентських сімей, зокрема у покращенні житлових умов, про що зазначили 53 % опитаних респондентів. Крім того, студентські ради факультетів активно залучають молодь до участі в охороні громадського порядку на території університету, що сприяє формуванню у студентів відповідальності та соціальної активності.

Аналіз функціонування органів студентського самоврядування у ДДПУ продемонстрував їх активну залученість до створення належних соціально-побутових умов у студентських гуртожитках, де мешкають здобувачі освіти з інших міст та регіонів. Таку позицію підтримали 83 % опитаних респондентів. Водночас значна частина студентського активу бере участь у заходах, спрямованих на формування здорового способу життя (40 %), а також у профілактичних ініціативах, пов'язаних із попередженням правопорушень серед студентської молоді (77 %).

Інформація, отримана в результаті інтерв'ю зі студентами перших–третьох курсів, які проживають у гуртожитках, а також аналіз звітів студентських рад факультетів і коменданта гуртожитку, виявила наявність певних суперечностей

між діями адміністративних контролюючих структур та представників студентського самоврядування. На цю проблему вказали 65 % опитаних. Організаційно-виховна діяльність у гуртожитках здійснюється централізовано під контролем ректорату та обговорюється на засіданнях або робочих зустрічах із деканами факультетів. Така форма адміністративного впливу сприймається студентами як втручання у їхнє особисте життя (57 %), що, у свою чергу, ускладнює ефективне та конструктивне вирішення побутових і соціальних питань мешканців гуртожитку.

Разом з тим, існує низка важливих завдань, які залишаються поза належною увагою студентського самоврядування. Насамперед йдеться про підтримку молоді у подоланні соціально-психологічних труднощів адаптаційного періоду, пов'язаних з умовами проживання у гуртожитку та навчального процесу. Також недостатньо реалізуються програми, спрямовані на розвиток особистісного потенціалу студентів, їх самореалізацію та саморозвиток.

Хоча участь студентів у забезпеченні громадського порядку під час масових заходів та їхня діяльність у сфері господарських ініціатив сприяють частковому вирішенню соціальних проблем, цього недостатньо для комплексної підтримки студентської молоді. Залишається потреба у системній просвітницькій роботі щодо профілактики негативних соціальних явищ – таких як куріння, вживання алкоголю чи наркотичних речовин, а також інформування про ризики, пов'язані із загрозами здоров'ю молоді.

Водночас нормативно-правове забезпечення діяльності органів студентського самоврядування потребує суттєвого вдосконалення. На практиці існують труднощі, пов'язані з регулюванням та координацією взаємодії студентського активу з адміністративними структурами закладів вищої освіти, що ускладнює ефективну реалізацію ініціатив студентів та знижує рівень їхньої автономності.

Окремий сегмент системи студентського самоврядування становлять *студентські профспілкові організації*. Відповідно до свого правового статусу,

вони функціонують як громадські об'єднання, членами яких є переважна більшість студентів закладу вищої освіти. Основними напрямками їхньої діяльності є надання матеріальної та соціальної підтримки студентам, які перебувають у складних життєвих обставинах або потребують оздоровлення; організація культурно-дозвілєвих програм, святкових заходів, підтримка студентських сімей та розвиток соціальної інфраструктури студентського середовища.

Ще одним важливим елементом студентської ініціативи є *Молодіжний центр студентів та аспірантів*, який має статус громадської молодіжної організації. Його діяльність спрямована на захист та задоволення соціальних, економічних, творчих, культурних, національних і спортивних інтересів своїх членів. На відміну від профспілок, кількість учасників цього об'єднання є обмеженою, що робить діяльність центру більш цільовою та спеціалізованою.

З метою окреслення основних напрямів діяльності, спрямованих на вирішення проблем соціалізації та соціального становлення студентської молоді, було здійснено аналіз функціональних завдань, які виконують управлінські органи, адміністративні підрозділи та громадські структури у закладах вищої освіти. Результати цього аналізу дозволили визначити систему взаємодії між різними рівнями управління студентським середовищем.

По-перше, ради університетів та факультетів формують стратегічні орієнтири навчально-виховного процесу, здійснюючи їх обговорення, коригування та затвердження на засіданнях. Вони забезпечують узгодженість рішень щодо основних напрямів розвитку освітнього та виховного середовища закладу.

По-друге, ректорат конкретизує і розвиває визначену стратегію, координуючи діяльність факультетів та структурних підрозділів. На засіданнях ректорату й нарадах із деканами розглядаються програми розвитку, затверджуються конкретні заходи, здійснюється контроль за їх виконанням, а також розробляються нормативно-правові документи управлінського характеру. Важливо, що ректор, проректори та декани беруть безпосередню

участь у масових студентських заходах і проводять індивідуальні зустрічі з представниками студентства, сприяючи налагодженню ефективного зворотного зв'язку.

По-третє, деканати виступають основними виконавцями організаційно-виховної роботи у студентському середовищі. Вони координують співпрацю між кафедрами, студентськими радами, кураторами академічних груп і соціальними службами, забезпечуючи узгодженість виховної та навчальної діяльності.

По-четверте, кафедри активно залучають студентів до науково-дослідної роботи, стимулюють розвиток інтелектуального потенціалу молоді через участь у дослідженнях, проблемних групах, конференціях, а також організовують групову та індивідуальну наукову роботу.

Як зазначається у наукових джерелах [12, 22], система виховної роботи у закладах вищої освіти здебільшого зберігає традиційний характер. Її структура базується на проведенні постійних або періодичних заходів, які організовуються як у позанавчальний час, так і в межах освітнього процесу. Вирішальна роль у реалізації програм соціалізації студентів, як правило, належить кураторам академічних груп, які виступають ключовими координаторами виховного впливу на студентську молодь.

Основні завдання виховної роботи, що здійснюється безпосередньо під час навчального процесу, зосереджені на формуванні професійних компетентностей та професійної культури майбутніх фахівців. Крім того, значна увага приділяється вихованню загальнолюдських моральних цінностей, розвитку позитивних особистісних рис, формуванню естетичної, політичної та загальної культури студентів. Ці завдання реалізуються інтегровано – у межах лекційних, семінарських та практичних занять, а також у процесі засвоєння навчальних дисциплін.

1.2. Особливості соціальної роботи студентської служби у закладі вищої освіти

Проведений нами аналіз діяльності соціальних служб в Україні показав, що ці структури займають ключове місце в системі соціального управління та тісно пов'язані з економічними, політичними й соціальними процесами в державі. Основу соціальної роботи становлять принципи, які мають соціально-політичний, організаційний та психолого-педагогічний характер. Організації, що безпосередньо здійснюють соціальний захист населення, є елементами єдиної системи соціальної підтримки. Дослідження засвідчують, що ефективність цієї системи залежить від її здатності залишатися гнучкою, динамічною та швидко перебудовувати свої структурні підрозділи з метою оперативного реагування на потреби різних соціальних груп [51, с. 87–90].

Відповідно до цього, наше дослідження у закладі вищої освіти показало, що важливою складовою соціальної роботи в студентському середовищі є сприяння розвитку особистості молоді. Це нерозривно пов'язано з процесами її соціалізації. Через особливості студентського життя та навчання більшість молодих людей стикаються з різними соціальними викликами. Така ситуація зумовлена не лише адаптацією до нових освітніх умов, а й активним етапом самовизначення, особистісного зростання та прагненням до самостійності від родини й найближчого оточення.

Відповідно до Закону України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21 червня 2001 року (Розділ I, Стаття 1), визначено основні принципи організації соціальної роботи з молодим поколінням і подано ключові терміни. Соціальна робота з дітьми та молоддю трактується як діяльність, яку здійснюють уповноважені структури, установи, підприємства та організації різних форм власності, а також окремі громадяни. Її метою є створення сприятливих соціальних умов для гармонійного розвитку дітей і молоді, забезпечення їхніх конституційних прав і свобод, а також задоволення духовних і культурних потреб.

Під *соціальними послугами* розуміють комплекс дій, спрямованих на задоволення життєвих потреб дітей та молоді через надання різноманітної соціальної допомоги.

Соціальна підтримка розглядається як система заходів із надання допомоги, догляду та захисту дітям і підліткам, які опинилися у складних життєвих обставинах, з метою полегшення їх адаптації та зміцнення соціального статусу.

Соціальна профілактика передбачає комплексну роботу, спрямовану на недопущення проявів девіантної поведінки, правопорушень і негативних соціальних явищ серед неповнолітніх, а також виявлення та усунення чинників, що можуть загрожувати їхньому благополуччю.

Соціальна реабілітація, у свою чергу, полягає у відновленні психологічного, морального та фізичного стану дітей і підлітків та сприянні їхній повноцінній інтеграції в суспільство.

Соціальна інспекція – система заходів, спрямованих на моніторинг, аналіз, оцінку та нагляд за реалізацією соціальних програм і проєктів, умов життя та морального, духовного і фізичного благополуччя дітей і молоді, а також забезпечення їх прав, свобод і законних інтересів.

Центри соціальної допомоги для молоді – спеціалізовані установи, що мають державну ліцензію на участь у реалізації державної політики щодо молоді шляхом надання соціальної допомоги дітям та молоді; *спеціаліст із соціальної допомоги* – особа, яка має професійну кваліфікацію, яка надає соціальну допомогу різним групам молоді або відповідним соціальним групам на професійних або волонтерських засадах; *волонтерський рух* – добровільна, благодійна, некомерційна та мотиваційна діяльність, яка є корисною для суспільства; *соціальна адміністрація* – управління системою соціальної роботи з метою реалізації її завдань та пошуку найкращих методів вирішення цих завдань.

У результаті проведеного аналізу було встановлено, що ефективна соціальна робота в студентському середовищі потребує залучення фахівців, які відповідають високим особистісним та професійним стандартам. Такі працівники мають бути прикладом здорового способу життя, активної життєвої позиції та конструктивної взаємодії з оточенням.

Цей аспект виявився вирішальним під час організації та проведення експерименту: студентські соціальні служби необхідно розміщувати безпосередньо у студентських гуртожитках або кампусах, де сконцентрована значна кількість молоді. Варто враховувати, що будь-яка інформація про непрофесійні дії чи неналежну поведінку працівників здатна швидко поширитися серед студентів, що може негативно позначитися на авторитеті та ефективності всієї служби.

Тому в процесі розроблення нормативних документів, посадових інструкцій і внутрішніх правил для студентської соціальної служби було враховано ключові чинники: високий рівень професійної підготовки, дотримання принципів здорового способу життя, активність та ініціативність, готовність надавати допомогу студентам, а також специфіку діяльності, що передбачає нерегламентований графік роботи, зокрема вечірні зміни, вихідні та святкові дні.

Ми поділяємо позицію О.В. Вакуленко [5, с. 121], який розглядає поняття *«професіоналізм»* як поєднання глибоких знань, сформованих умінь і навичок, що забезпечують високу результативність професійної діяльності. Важливою складовою цього поняття є також здатність нестандартно застосовувати наявні компетенції для ефективного виконання робочих завдань.

Окрім високого рівня професійної майстерності, на нашу думку, значну роль відіграє прагнення студентів спеціальності «соціальна робота» до саморозвитку та реалізації власного потенціалу. Це зумовлено тим, що студентське середовище сьогодні характеризується високою освіченістю, активною громадянською позицією та вимогливістю до якості роботи фахівців, які з ними взаємодіють.

У процесі дослідження особливостей студентського середовища було визначено, що ключовою умовою відбору соціальних працівників є їхня всебічна професійна підготовка. Вона охоплює такі складові:

Мотиваційна готовність – система цінностей, орієнтацій, моральних та естетичних якостей, що узгоджуються з обраною професією та відображають

внутрішню потребу в такій діяльності.

Теоретична підготовка – володіння необхідним обсягом знань у сфері соціальної роботи.

Практична підготовка – розвинені комунікативні та організаційні навички, що забезпечують успішне виконання професійних функцій.

Креативність – здатність до творчого підходу, наявність досвіду інноваційної діяльності та гнучкість мислення.

Фахівець у сфері соціальної допомоги повинен мати необхідний обсяг базових знань, що забезпечує якісне виконання його професійних функцій. Йдеться насамперед про компетентність у сфері управління (координаційна, організаційна та аналітична діяльність), а також володіння навичками діагностики, комунікації, корекційної та реабілітаційної роботи.

Наступним важливим етапом формування студентської соціальної служби в університеті є визначення напрямів діяльності, форм взаємодії та ресурсного забезпечення, які слугуватимуть основою для створення та реалізації соціальних програм. Такі програми мають орієнтуватися на специфіку студентського середовища, що потребує впровадження відповідних соціальних технологій.

Наприклад, для ефективного впровадження програми «Сприяння адаптації студентів першого курсу» необхідна злагоджена робота команди фахівців – психологів, соціальних педагогів, соціальних працівників, соціологів і волонтерів. Водночас програма «Організація студентського клубу-простору» передбачає активну участь самих студентів, не потребує значної кількості спеціалістів і спрямована насамперед на розвиток їхнього творчого потенціалу.

Як зазначає А. Й. Капська, з огляду на багатофункціональний характер соціальної роботи, її технології доцільно класифікувати на три основні групи: соціально-психологічні, соціально-медичні та соціально-педагогічні [17, с. 46].

У процесі дослідження ми з'ясували, що в організації діяльності студентських соціальних служб особливого значення набуває використання соціально-педагогічних технологій. Під цим поняттям варто розуміти систему професійних методів і засобів цілеспрямованого впливу на соціальний об'єкт з метою його вдосконалення та забезпечення ефективного функціонування відповідних механізмів через розроблення та реалізацію соціальних програм [17, с. 91].

Рис 1.3. Формування позитивної поведінки у студентів

Соціальна робота розглядається нами як комплексна та багатоаспектна діяльність, спрямована на задоволення гарантованих суспільством потреб та інтересів особистості. Такий підхід дає можливість виокремити дві ключові форми соціальних технологій:

Модульна (схематична) – включає соціальні програми, що визначають конкретні засоби та інструменти діяльності.

Процесуальна – охоплює безпосередній практичний процес реалізації соціальної роботи, який здійснюється відповідно до визначених програмних моделей.

У структурі соціальних технологій значна увага приділяється питанням саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації особистості. Проте, як підкреслює В. І. Подшивалкіна [27, с. 35–37], провідну роль у вирішенні соціальних проблем і реалізації соціальної політики загалом відіграють саме технології державного управління, оскільки саме держава виступає головним суб'єктом у цій сфері.

Державні управлінські структури визначають стратегічні напрями соціальної політики, забезпечують координацію дій усіх учасників її реалізації шляхом ухвалення законодавчих актів, розроблення типових норм і правил поведінки громадян у різних сферах суспільного життя. Вони також встановлюють соціальні стандарти та рамки, які забезпечують упорядкованість і стабільність у реалізації соціальних програм.

1.3. Самоврядування як середовище саморозвитку студентства

Підвищення освітнього рівня в сучасних умовах виступає важливою передумовою життєвого успіху, хоча саме по собі не гарантує його досягнення. В умовах ХХІ століття ключовим чинником ефективного та творчого самореалізованого функціонування особистості стає саморозвиток – здатність людини самостійно розкривати та втілювати власний потенціал. У зв'язку з цим змінюється розуміння призначення університетів та закладів вищої освіти, їх ролі, завдань і ціннісних орієнтирів. Вони мають перетворюватися на динамічний освітній простір, що стимулює активність студентів і створює умови для розкриття, розвитку та зміцнення їхніх творчих здібностей, а також набуття практичного досвіду та компетентностей.

Заклади вищої освіти забезпечують можливості для саморозвитку, зокрема через залучення студентів до органів самоврядування – об'єднань, здатних до самоорганізації, представлення інтересів академічної спільноти, інтеграції середовищ та реалізації спільних цілей на користь суспільства. Активна участь у творчому самоврядуванні сприяє формуванню почуття суб'єктності, розвитку міжособистісних взаємин, реалізації спільних ініціатив та усвідомленню власної значущості кожного учасника освітнього процесу.

Сучасна педагогічна практика вже давно відійшла від уявлення про студентів як пасивних «отримувачів» знань, які не завжди мають прикладний характер. Освітній процес покликаний формувати не лише професійну кваліфікацію, а й широкий спектр компетентностей, необхідних для повноцінного життя як у професійній, так і в особистісній сферах. Вища освіта

має ґрунтуватися на концепції всебічного розвитку особистості, що передбачає становлення світоглядної зрілості, формування власної позиції та бачення реальності в контексті складної системи взаємозв'язків і взаємозалежностей. Це, своєю чергою, готує людину до змістовного, ціннісно насиченого та соціально значущого життя як для себе, так і для ширшої спільноти.

Одним із ключових чинників, що забезпечують інтелектуальний, емоційний та соціальний розвиток особистості, виступає процес навчання. У сучасному світі люди різного віку та з різних професійних сфер дедалі частіше долучаються до освітньої діяльності, розглядаючи її як засіб отримання необхідної кваліфікації та інструмент забезпечення більш стабільного та перспективного майбутнього. Водночас варто враховувати, що від освіченої особистості очікують здатності ефективно реагувати на різноманітні життєві виклики. Серед них особливе значення мають уміння поєднувати кілька соціальних ролей, гармонізувати власні потреби з потребами інших, зберігати екзистенційну суб'єктність та здійснювати пошук життєвої мудрості.

Час і зусилля, які індивід інвестує в навчання, зазвичай сприймаються як вклад у здобуття конкретних професійних компетенцій. Таке уявлення значною мірою формується під впливом вимог ринку праці. Однак диплом чи інший формальний документ про освіту не може розглядатися як безумовна гарантія життєвого успіху. Він лише засвідчує рівень здобутих знань, але самих знань недостатньо для повноцінного виконання професійних функцій. Як зазначають науковці, поняття «знати» не тотожне поняттю «вміти», а останнє не є синонімом «бажати». Саме «бажання» виступає відправною точкою будь-якої діяльності, нерозривно пов'язаної зі станом «бути» [11, 23, 45].

Бути – означає не пасивно споглядати дійсність, а активно формувати систему цінностей, установок, особистісних рис і мотивацій через власну діяльність, яка реалізується у практичних вчинках. Еріх Фромм наголошував, що активна діяльність є фундаментальною характеристикою людської природи та проявом «буття», яку він протиставляв пасивності, властивій стану особистісної незрілості. Проте постає питання: чи сам факт здобуття освіти

автоматично означає готовність людини приймати ці виклики та діяти відповідально й активно? [62]

За спостереженнями К. Яскота, молоді люди та дорослі, які здобувають освіту, вже мають певний рівень зрілості, проте водночас перебувають у процесі активної самореалізації. Освітній процес нерозривно пов'язаний із розвитком характеру, формуванням світоглядних позицій, ціннісних орієнтацій і здатності до рефлексії. Самореалізація відбувається за умови систематичної роботи над собою, свідомого самовдосконалення та турботи про власний розвиток, що є складним мистецтвом поступового становлення автономною та зрілою особистістю. Управління власним розвитком передбачає прийняття усвідомлених рішень і здійснення цілеспрямованих дій, спрямованих на інтелектуальний, емоційний, моральний, особистісний, професійний і соціальний поступ.

Ця внутрішня потреба посилюється в момент, коли індивід стикається з новими викликами, складними завданнями та амбітними цілями, що вимагають від нього підвищення стандартів ефективності. Як наголошував Н. Демчук, найбільше задоволення та результативність приносить саме та діяльність, яка не зводиться до формальних або імітаційних вправ, а є органічною частиною реальних, значущих для особистості дій, які визнаються та цінуються соціальним оточенням [5].

Одним із найпотужніших механізмів, що стимулюють особистісний розвиток студентської молоді, виступає їхня активна участь в управлінні університетом. Така діяльність дозволяє не лише засвоювати теоретичні знання, а й формувати широкий спектр практичних навичок – від планування і постановки цілей до організації, контролю та оцінювання результатів. В умовах сучасного ринку праці зростає потреба в спеціалістах, здатних стратегічно мислити, прогнозувати наслідки рішень, ефективно управляти завданнями та якістю їх виконання.

Досвід роботи у студентських радах та інших самоврядних органах сприяє розвитку компетентностей, допомагаючи молоді усвідомлено будувати

не лише професійну кар'єру, а й особисте життя, орієнтуючись на відповідальність, самостійність та здатність приймати виклики з готовністю та задоволенням. Спільна діяльність у межах університетської спільноти стимулює ситуації, що мають безпосередній вплив на ефективність функціонування різних сфер, сприяють розкриттю талантів, виявленню сильних сторін, формуванню адекватної самооцінки та, що особливо важливо, створюють простір для живої комунікації та автономії [12, с. 23].

У загальному розумінні автономія трактується як здатність особи або спільноти самостійно ухвалювати рішення, визначати цілі та організовувати діяльність задля задоволення потреб інших і власного розвитку. Така здатність сприяє ефективному розв'язанню проблем і покращенню якості функціонування соціальних систем. На думку Джуліана Радзевіча та Марії Мігрос, автономія передбачає соціальну участь, тобто залученість до прийняття рішень, що мають значення для певної групи, а також до спільних дій, спрямованих на досягнення узгоджених цілей. Дослідники розглядають автономію як принцип співіснування незалежних соціальних груп, заснований насамперед на свободі об'єднання. Цей принцип відіграє важливу роль у забезпеченні якості життя спільнот і виступає свідченням демократичного устрою, адже передбачає колективне ухвалення рішень щодо стратегічних напрямів розвитку.

Потопа К. підкреслює, що автономія сприяє розвитку здатності спільноти відмовлятися від зовнішнього авторитету на користь самостійного формування власних орієнтирів. Такий підхід підтримує утвердження базових соціальних цінностей, зокрема справедливості, рівності можливостей, чесності, свободи та людської гідності. Водночас поняття автономії варто розглядати не лише у соціальному, а й в індивідуальному вимірі – як процес становлення самостійності, розвитку міжособистісних відносин, здатності до ефективної комунікації та управління власним життям з урахуванням благополуччя інших.

Справжня автономія передбачає формування внутрішньої самодисципліни та самоконтролю замість зовнішнього примусу чи

авторитарного виховання. Вона балансує між індивідуальними та суспільними інтересами, пропонуючи механізми діалогу та компромісу як основу взаєморозуміння між членами спільноти.

На думку Ю. Кращенко, автономія в освіті має низку ключових функцій. Вона сприяє:

- формуванню демократичних форм співіснування та організації спільноти на основі рівності всіх учасників;
- розвитку просоціальних моделей поведінки, готовності до служіння іншим і співпраці;
- поглибленому усвідомленню етичної відповідальності, значення правової рівності, толерантності, емпатії та високих моральних почуттів;
- утвердженню почуття особистої гідності та свободи, як індивідуальної, так і групової;
- забезпеченню відчуття безпеки через механізми колективного захисту від зовнішніх загроз [22, с. 26].

Усі ці риси формують спільноту, здатну ефективно долати труднощі, реалізовувати спільні завдання й досягати колективних ідеалів. Сучасне суспільство очікує від освіченої людини здатності до співпраці, відповідальності за власні вчинки й обов'язки, солідарності, турботи про інших, активного планування та реалізації спільних ініціатив. Найефективніше ці якості формуються саме через безпосередню участь у соціальному житті, організованому самими учасниками.

Одним із яскравих прикладів такого механізму є автономія студентського середовища, що реалізується через представницькі органи студентського самоврядування. Саме вони створюють умови для набуття досвіду демократії на практиці, розвитку лідерських навичок та формування компетентностей для спільної відповідальності за життя університетської спільноти.

У науковій літературі компетенції зазвичай розглядають як цілісний комплекс специфічних умінь і навичок, необхідних для ефективного виконання

багатьох соціальних, професійних та особистісних ролей, які індивід реалізує упродовж життя. Розвиток та вдосконалення компетентностей мають ключове значення для якісного функціонування особистості, оскільки визначають її модель поведінки, рівень активності та спосіб взаємодії з навколишнім середовищем. Вони формуються передусім у процесі діяльності, коли знання поєднуються з практичним досвідом, а навчання набуває прикладного виміру.

У цьому контексті показовим є досвід членів студентської ради ДДПУ, діяльність яких спрямована на розвиток як особистісних, так і соціальних компетентностей. Серед численних ініціатив, реалізованих студентами, варто виокремити:

1. Активну участь у культурних та громадських заходах, зокрема роботу у складі студентського журі під час конкурсів, участь у студентських форумах;
2. Залучення до громадських і благодійних ініціатив, таких як різдвяні та новорічні зустрічі з місцевими ВПО, участь у волонтерських проектах, допомога у зборі пожертв у межах підтримки ЗСУ, а також благодійна акція на підтримку дітей та молоді;
3. Освітню активність, що охоплює участь у конференціях, семінарах, робочих зустрічах та інших заходах, спрямованих на професійне зростання й розширення комунікативних можливостей.

Реалізація подібних ініціатив не лише сприяє набуттю конкретних практичних навичок, але й формує відповідальність, уміння співпрацювати, комунікувати, планувати та реалізовувати колективні цілі. Таким чином, студентське самоврядування виступає ефективним простором розвитку ключових компетентностей, які мають вирішальне значення для інтеграції молоді в соціальне та професійне життя, значення для командної роботи.

Командна робота є одним із ключових механізмів формування практичних навичок, міжособистісної взаємодії та розвитку комунікативної компетентності. Вона не лише забезпечує здобуття реального досвіду, але й спонукає до глибоких роздумів щодо сутності ефективного спілкування та його

значення для спільної діяльності. На основі практичного досвіду учасників студентської ради можна виокремити низку чинників, які сприяють налагодженню результативної комунікації в команді:

Усвідомлення власного потенціалу – розуміння своїх можливостей і обмежень, а також здатність аналізувати власні ресурси та ресурси інших учасників команди.

Повага до особистості іншого – уважне ставлення не лише до висловлювань чи спостережень партнерів по спілкуванню, а й до їхнього цілісного людського виміру.

Взаємний обмін знаннями та досвідом – відкритість до навчання в інших, сприйняття їх як джерела натхнення для власного розвитку.

Інтерпретація прихованих смислів – здатність помічати невербальні та підтекстові сигнали у комунікаційних ситуаціях.

Уникнення позиції “всезнаючого експерта” – готовність визнавати власні обмеження та сприймати думку інших.

Чіткість та зрозумілість висловлювань – використання прозорих, доступних для сприйняття повідомлень.

Толерантність до різних позицій – утримання від критики поглядів та ідей інших учасників, пошук цінного в кожній думці як способу підвищення командної мотивації.

Активне слухання – здатність не лише чути слова, а й усвідомлювати зміст, закладений у мовчанні чи невербальних сигналах.

Повага та терпимість – прийняття різних точок зору як прояв зрілості та культури діалогу.

Таким чином, ефективна комунікація в команді ґрунтується не лише на обміні інформацією, а й на емоційному інтелекті, взаємоповазі та готовності до співпраці. Ці вміння формують основу для результативної колективної діяльності та особистісного зростання її учасників.

Отже, діяльність студентського самоврядування відіграє важливу роль не лише для його безпосередніх учасників, а й для розвитку всієї університетської

спільноти, включно зі студентами, адміністрацією закладу, викладацьким складом та допоміжним персоналом. Завдяки активності студентських об'єднань формується спільнота, здатна ефективно долучатися до реалізації стратегічних цілей університету та позитивно впливати на розвиток місцевого середовища.

Університет як соціально відповідальна інституція покликаний забезпечувати розвиток студентів не лише у професійно-кваліфікаційному вимірі, а й у ширшому гуманістичному контексті. Йдеться насамперед про формування системи цінностей, розвиток соціально відповідальної поведінки, становлення характеру та життєвих орієнтирів майбутніх фахівців. Саме тому заклад вищої освіти не може залишатися осторонь студентських ініціатив, а повинен створювати умови для їх реалізації та підтримувати процес самовираження молоді.

Творчий і особистісний розвиток студентів значною мірою залежить не лише від ефективного управління навчальним процесом та освітніми ресурсами, а й від накопичення соціального та практичного досвіду, який набувається через участь у спільних проєктах, ініціативах та самоврядній діяльності. Саме такі практики сприяють формуванню активної громадянської позиції, відповідальності та здатності до колективної взаємодії, що є невід'ємною складовою сучасної моделі вищої освіти.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ СТУДЕНТІВ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ЇХ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ

2.1. Огляд сучасних проблем соціалізації та становлення студентів

Реалізація виховної роботи у закладах вищої освіти має стратегічне значення, оскільки виконує три базові функції.

Культурно-ціннісна (трансляційна) функція – передбачає «передачу генетичного коду суспільства», тобто збереження та передачу наступним поколінням моральних, етичних норм і традицій, які є загальноприйнятими та регулюють соціальну поведінку.

Функція підготовки еліти – формування лідерів та висококваліфікованих фахівців, здатних у майбутньому брати участь у виробленні та ухваленні стратегічно важливих рішень у різних сферах суспільного життя.

Масова професійна підготовка – забезпечення широкого контингенту студентів фаховими знаннями, професійними стандартами та практичними навичками, необхідними для ефективного функціонування економіки та суспільства.

Здійснення цих функцій є можливим лише за умови забезпечення стабільності та ефективності управління системою вищої освіти, що безпосередньо впливає на успішність процесу соціалізації студентів.

Одним із важливих напрямів удосконалення виховної роботи зі студентською молоддю стало створення студентських соціальних служб. З метою визначення їхніх завдань, функцій та змісту діяльності був проведений констатуючий експеримент на базі закладу вищої освіти, зазначеного у першому розділі дослідження.

Результати експерименту стали основою для розроблення моделі студентської соціальної служби, визначення її ролі та місця в управлінні виховним процесом у ЗВО.

Було проведено соціологічне опитування щодо актуальних проблем студентської молоді, результати якого стали базовими орієнтирами для

визначення напрямів та методів роботи нормативної моделі. Дослідження охопило студентів тих самих спеціальностей, які брали участь у констатуючому експерименті.

Усього було опитано 300 студентів: 34% першокурсників, 32% студентів другого курсу та 34% третього. У вибірці були представлені студенти всіх спеціальностей факультету історії, педагогіки та психології.

Результати анкетування дали змогу окреслити ключові проблеми та потреби студентської молоді, які лягли в основу формування структури та напрямів діяльності СтСС. Важливим елементом проєкту стало також дослідження умов проживання студентів у сім'ї, що дозволило виявити як чинники виникнення соціальних проблем, так і потенційні ресурси їх подолання.

Результати проведеного дослідження засвідчили, що серед загальної кількості опитаних студентів 10% належать до категорії напівсиріт, з них 9% не мають батька, а 3% – матері. Решта 90% формально проживають у сім'ях, однак не всі ці родини є повними. На різних спеціальностях спостерігаються значні коливання цього показника: частка студентів, які втратили батька, становить від 7% у істориків до 25% у психологів, тоді як кількість тих, хто не має матері, є нижчою — 10% у психологів, 4% у студентів спеціальності Дошкільна освіта, 1,3% у істориків.

Соціально-економічна ситуація родин студентів також виявилася досить складною. Значна частина респондентів зазначила, що їхні батьки не працюють: 16% не мають працюючого батька (з них 12% – пенсіонери або з інвалідністю, 2% – безробітні), 24% – не мають працюючої матері. Найвищі показники непрацевлаштованих матерів зафіксовані серед студентів спеціальності Історія – 34%, а непрацевлаштованих батьків – у психологів – 28%, історики – 26%, Дошкільна освіта та Соціальна робота і Логопедія – 12%.

Отримані дані свідчать про те, що найбільш уразливою групою студентства є сироти та молодь із неповних родин, у яких батьки не працюють і, відповідно, не можуть надавати фінансову підтримку. Зважаючи на низький

рівень стипендіального забезпечення, ці студенти змушені самотійно шукати додаткові джерела доходу, що, своєю чергою, може ускладнювати навчальний процес та інтеграцію в студентське середовище.

Рівень освіти та соціальний статус батьків студентів також демонструє помітну диференціацію. Найбільший відсоток батьків із вищою освітою зафіксовано у студентів спеціальності Психологія (36%) та Історія (27%). Найбільша частка батьків-керівників різного рівня спостерігається в істориків (19%) та психологів (12%), тоді як найбільша частка батьків-підприємців – у студентів психологів та спеціальності Соціальна робота, і повна їх відсутність – у студентів спеціальності Дошкільна освіта.

На основі цих даних можна зробити висновок, що обмежена економічна підтримка з боку сім'ї безпосередньо впливає на рівень соціальної захищеності студентів та перспективи професійної реалізації.

Результати соціологічного опитування засвідчили необхідність створення цілеспрямованих механізмів соціальної підтримки студентів, які належать до вразливих категорій. Частка таких студентів серед респондентів становить понад третину, що вказує на значну поширеність соціальної вразливості в студентському середовищі. Аналіз соціального статусу батьків продемонстрував, що безробіття залишається серйозною суспільною проблемою, яка безпосередньо впливає на можливості молоді продовжувати навчання. Особливо гостро ця проблема постає для іногородніх студентів, які більшою мірою залежать від фінансової підтримки родини.

На початкових етапах навчання 81% опитаних студентів заявили про неготовність поєднувати навчання з пошуком додаткового заробітку, що робить допомогу з боку сім'ї вирішальним чинником їхнього подальшого навчання.

Окремої уваги потребує ситуація студентських сімей, які також входять до соціально незахищених категорій. Частка сімейних студентів перших–третьох курсів становить близько 1,5%, проте саме вони мають підвищені потреби в соціальній підтримці. Поєднання навчання з роботою на молодших курсах є надзвичайно складним завданням, тому більшість таких подружніх пар

залежать від матеріальної допомоги батьків. Зафіксовані випадки, коли через фінансові труднощі молоді сім'ї змушені проживати в різних кімнатах гуртожитку, не маючи змоги орендувати окреме житло. Більше 50% студентських сімей висловили невпевненість у власному майбутньому, що безпосередньо впливає на їхні життєві плани, зокрема рішення щодо народження дітей.

Ще однією важливою складовою соціального портрету студента є місце його проживання, оскільки воно значною мірою визначає особливості адаптації до умов навчання. Респонденти поділяються на три основні групи: мешканці Дрогобича та Дрогобицької громади, студенти з Львівської області та студенти з інших регіонів України. Основну частку опитаних становлять дрогобичани – 77%, а також мешканці Львівської області – 17%. Ще 6% студентів прибули на навчання до Дрогобича з інших регіонів України, які представляють як правило прифронтові чи окуповані території. Найбільше представлені Сумська та Херсонська області, тоді як частка студентів з інших областей незначна.

Ці дані свідчать про неоднорідність соціального складу студентства, що потребує диференційованих підходів до підтримки та адаптації молоді залежно від місця проживання, соціального статусу родини та економічних можливостей. Відповідна адресна підтримка може стати важливим чинником зменшення ризиків відрахування, підвищення якості освітнього процесу та забезпечення рівних можливостей для всіх категорій студентів.

У системі організації навчально-виховного процесу функціонує низка структурних підрозділів та громадських об'єднань, зокрема студентські профспілки, органи студентського самоврядування та інші. Їхня діяльність має на меті підтримку студентів у розв'язанні актуальних проблем. Проте результати досліджень свідчать про відсутність належної координації між цими структурами, що значно зменшує загальну ефективність їх роботи.

Одним із важливих індикаторів наявності соціальних труднощів є рівень навчальних досягнень студентів. За результатами опитування, 65 % респондентів навчаються на «відмінно» та «добре», що свідчить про їхню

відповідальність та мотивацію до особистісного розвитку. Водночас 10 % опитаних вказали на «задовільний» або «незадовільний» рівень навчання, що свідчить про потребу в додатковій підтримці.

Дані опитування також показали, що найвищий відсоток відмінників (51–76 %) спостерігається серед студентів трьох спеціальностей – Дошкільна освіта, Соціальна робота та Логопедія. Водночас саме у Психологів зафіксовано найбільшу кількість пропусків занять без поважних причин (62 %), тоді як у істориків цей показник становить лише 20 %. Одним із факторів, що впливає на таку різницю, є вікові особливості студентів різних спеціальностей та відмінне ставлення до навчального процесу.

Переважає більшість респондентів заявила про відповідальне ставлення до здобуття освіти та прагнення після завершення навчання отримати роботу за фахом, стати кваліфікованими спеціалістами та мати змогу конкурувати на сучасному ринку праці.

Як зазначають Т. І. Олексієва [35] та І. І. Бойко [2, с. 92–95], зміни соціально-економічної ситуації в Україні призвели до поширення таких явищ, як безробіття, конкуренція та мала заробітна плата. Усе це суттєво впливає на професійне самовизначення молоді. Усвідомлення подібних ризиків спонукає студентів відповідальніше ставитися до процесу формування професійних компетентностей.

На думку М. П. Іщенка [12, с. 74–76], одним із ключових завдань організацій і структур, залучених до навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти, є створення умов, які сприятимуть залученню студентів до трудової діяльності вже з перших курсів. Це дасть змогу випускникам після завершення навчання легше адаптуватися до реалій сучасного ринку праці.

Серед опитаних студентів 18 % вважають основною метою своєї професійної діяльності покращення матеріального становища, а для 11 % робота є також засобом самоствердження. За їхніми словами, найпростіше працевлаштуватися у сфері приватного бізнесу (39 %), тоді як 20 % респондентів змогли знайти роботу в державних установах. Водночас усі

опитані наголосили, що на молодших курсах досить складно знайти роботу за майбутньою спеціальністю, оскільки більшість роботодавців вимагають від кандидатів попередній практичний досвід або рекомендації.

Студенти також відзначають, що поєднання навчання з трудовою діяльністю часто негативно позначається на їхній успішності та рівні засвоєння знань, особливо коли робота припадає на вечірній чи нічний час. Такий графік призводить до швидкої втомлюваності, погіршення фізичного стану та напружених стосунків із викладачами через пропуски занять. На думку студентів, розв'язати цю проблему можна шляхом підвищення розміру державних стипендій до такого рівня, який би давав змогу зосередитися на головному завданні – здобутті якісної освіти та професійному становленні.

Дозвілля студентів є важливим індикатором рівня їхнього фізичного та інтелектуального розвитку. Саме від того, як організовано вільний час, залежить формування навичок саморозвитку й самореалізації. З огляду на це було проаналізовано основні уподобання студентів у сфері дозвілля. Уявлення про те, які заходи чи секції вони відвідують, як проводять вільний час і наскільки активно приділяють увагу фізичному та інтелектуальному вдосконаленню, відображено в таблиці 2.1.

**Таблиця 2.1. Пріоритети в студентському дозвіллі,
(% від усіх респондентів)**

Назва клубу, секції	Ієрархія за ступенем прояву, (%)
1. Займаюся спортом	22
2. Волонтерю для ЗСУ	17
3. Відвідую різні клуби	6
4. Вивчаю іноземні мови та комп'ютер	3
5. Беру участь у мистецьких гуртках	2
6. Відвідую різні дозвіллеві проекти	1
7. Нічого не відвідую	20

Як свідчать дані таблиці 2.1, серед студентської молоді спостерігається досить значна частка осіб (20 %), які у вільний час не залучені до жодних організованих або змістовних занять. Водночас лише 19 % опитаних беруть

участь у видах діяльності, пов'язаних із руховою активністю, таких як заняття спортом, танці, волонтерство чи туризм. Лише близько 12 % респондентів приділяють увагу інтелектуальному розвитку через участь в організованих формах дозвілля — відвідування мовних курсів, занять з комп'ютерної грамотності, клубів за інтересами, театральних гуртків, бібліотек тощо.

Попри те, що в сучасних закладах вищої освіти функціонує велика кількість структурних підрозділів, діяльність яких спрямована на організацію дозвілля студентів у позанавчальний час, результати опитування свідчать про недостатній рівень залучення молоді до таких активностей. Зокрема, близько половини студентів не змогли чітко відповісти на запитання щодо того, як саме вони проводять вільний час, а ще 20 % відкрито зазначили, що не беруть участі в жодних позанавчальних заходах.

Отримані дані дозволяють зробити висновок про наявність значної кількості студентів, які мають нереалізовану потребу в організованих формах дозвілля. Це свідчить про необхідність більш активного залучення молоді до культурно-просвітницьких, спортивних та інтелектуальних заходів, що сприятиме їхньому всебічному розвитку.

Визначення стану здоров'я студентської молоді та особливостей її способу життя стало важливим етапом у формуванні основних напрямів діяльності студентських соціальних служб. Викликає занепокоєння той факт, що в активному молодому віці лише 20 % опитаних дотримуються норм і принципів здорового способу життя. Результати дослідження свідчать, що наш ЗВО має необхідну спортивну інфраструктуру, кваліфіковані кадри та фахівців. Тут функціонує значна кількість спортивних секцій, однак вони не користуються великою популярністю серед студентів. Це підтверджує недостатній рівень інформаційно-просвітницької роботи відповідних підрозділів, а також свідчить про відсутність сформованої внутрішньої мотивації у студентської молоді до ведення здорового способу життя.

Питання популяризації здорових звичок та формування усвідомленого ставлення до власного здоров'я набуває особливої актуальності в сучасних

умовах. Опитані студенти підкреслили необхідність проведення систематичної роз'яснювальної роботи, спрямованої на підвищення обізнаності щодо переваг здорового способу життя та усвідомлення власного фізичного стану. Більшість респондентів також висловили переконання, що у ЗВО потрібно створити сприятливі умови для формування відповідального ставлення до здоров'я. Вони пов'язують добрий фізичний стан не лише з особистим самопочуттям, а й з успішним професійним становленням у майбутньому.

Як зазначають В. Ю. Кузьменко [10, с. 92–99] та О. А. Удалова [68, с. 129], дотримання здорового способу життя передбачає гармонійне поєднання навчання, активної фізичної діяльності та відпочинку, відмову від шкідливих звичок, підтримання належного рівня фізичної активності, дотримання особистої гігієни, загартовування та раціонального харчування.

Організацію відповідної роботи в закладах вищої освіти доцільно покласти на спеціально створені структурні підрозділи, забезпечивши їх необхідними кадровими та матеріальними ресурсами. До функцій таких підрозділів варто віднести не лише популяризацію здорового способу життя, а й профілактику негативних явищ у студентському середовищі. Ефективне розв'язання цих завдань потребує консолідації зусиль та міжвідомчої взаємодії. Зокрема, до такої роботи доцільно залучати органи студентського самоврядування, профспілкові організації, кураторів академічних груп, медичних працівників, спортивних спеціалістів і представників засобів масової інформації.

З метою розроблення змісту студентських соціальних програм, спрямованих на зниження рівня психологічного напруження, а також визначення реальної потреби у впровадженні таких програм було проведено відповідне соціологічне опитування. У межах дослідження респондентам було поставлено запитання щодо факторів, які викликають у них занепокоєння. Результати відповідей студентів подано у таблиці 2.2.

**Таблиця 2.2 Причини психологічної тривоги,
(% від усіх респондентів)**

Причини психологічної тривоги	Ступінь прояву, (%)
1. Матеріальний стан батьків	40
2. Бажання знайти роботу	22
3. Війна	20
4. Власне майбутнє	20
5. Навчання	19
6. Майбутнє країни	10
7. Наркотики, алкоголь, куріння	9
8. Проблема нестачі вільного часу	8
9. Стан здоров'я	8

Як показують дані таблиці, перші дві позиції відповідей свідчать про те, що щонайменше 45 % студентів потребують соціальної підтримки через недостатній рівень матеріальної допомоги з боку батьків. Незважаючи на те, що 93 % опитаних зазначили, що отримують фінансову підтримку від батьків або інших родичів, 60 % респондентів вважають, що цих коштів їм бракує для забезпечення основних потреб.

Фінансова стабільність студентів безпосередньо залежить від зайнятості їхніх батьків та рівня їхнього доходу. Саме тому 20 % опитаних переконані, що покращення ситуації в країні та підвищення ефективності дій уряду сприятимуть покращенню їхнього матеріального становища та загальних умов життя.

Аналіз результатів дослідження, проведеного на етапі реалізації формульованого експерименту, підтвердив доцільність створення студентської соціальної служби (СтСС), основною метою якої є надання різних видів соціальної підтримки студентам у процесі навчання. Було встановлено, що ефективне функціонування СтСС можливе за умови активної підтримки з боку адміністративних структур закладу вищої освіти та безпосередньої участі самих студентів у реалізації соціальних програм.

У ході дослідження було виявлено основні групи чинників, що викликають невдоволення студентів, а саме:

- соціальна незахищеність та недостатній рівень матеріального

забезпечення, що зумовлює фінансову залежність від батьків;

- проблеми, пов'язані з умовами проживання в гуртожитках;
- недостатній рівень організації дозвілля;
- низька поінформованість щодо принципів здорового способу життя;
- психологічні та соціально-педагогічні труднощі;
- відсутність структур чи організацій, до яких можна оперативно звернутися по допомогу.

Таким чином, проведене дослідження дало змогу визначити основні напрями діяльності СтСС, яка має виконувати соціальні, екологічні та гуманістичні функції в системі вищої освіти. Виявлені проблеми стали підґрунтям для розроблення змісту та структури відповідних соціальних програм. Ефективність такої роботи можлива лише за умови тісної взаємодії СтСС з навчально-виховними підрозділами закладу вищої освіти та активної співпраці з громадськими організаціями.

2.2. Організація студентської соціальної служби та особливості її менеджменту у структурі закладу вищої освіти

Науковці М. Х. Мескон, М. Альберт та Ф. Хедоурі пропонують послідовний алгоритм створення моделі, який передбачає такі етапи: визначення завдання, розроблення моделі, перевірку її на достовірність, практичне випробування в реальних умовах та подальше оновлення [10]. Такий підхід є типовим для соціально-економічного моделювання.

Проте в контексті управління освітніми системами більш релевантними для нашого дослідження є напрацювання вітчизняної вченої В. С. Пікельної. У своїх працях [44, с. 252] дослідниця сформулювала базові принципи моделювання управлінської діяльності керівників загальноосвітніх закладів. На основі окремих положень її концепції, частину з яких було використано без змін, а частину адаптовано, нами розроблено менеджерську модель СтСС. Такий підхід дав змогу, спираючись на загальні засади управлінської діяльності

керівника, сформував ефективну модель управління структурним підрозділом закладу вищої освіти.

Моделювання є необхідним елементом будь-якого виду управлінської діяльності, оскільки воно дає змогу не лише глибше осмислити сутність соціальних процесів, а й забезпечує можливість цілеспрямованого впливу на них.

Створення ідеалізованих управлінських моделей безпосередньо спирається на системний та структурно-функціональний підходи. Кожен об'єкт управління має власні стратегічні цілі, які деталізуються через конкретні тактичні завдання.

Побудова управлінської моделі СтСС розпочинається з визначення цілей її діяльності, що формуються відповідно до соціального запиту студентства до закладу вищої освіти. Саме цей запит зумовлює необхідність створення та функціонування подібних служб. Важливо, щоб управлінське моделювання ґрунтувалося на реальному зворотному зв'язку з молодіжним середовищем, адже це є ключовою передумовою ефективної організації роботи служби.

Кожна модель СтСС або її структурної одиниці відтворює функції реального об'єкта, який вона представляє. Така абстракція тотожності виступає необхідною умовою для коректного моделювання. Виходячи зі стратегічних та тактичних завдань функціонування, формується організаційна структура служби та розробляються цільові програми, які охоплюють усі етапи процесу соціалізації студентів.

У процесі проєктування важливо визначити ключові підструктури СтСС. Їх кількість повинна бути оптимальною, щоб забезпечити ефективне управління. Особливе значення при соціальному моделюванні має алгоритм, що визначає логіку взаємодії між елементами системи. Незважаючи на складність і багатовимірність соціальних процесів у студентському середовищі, окремі з них можна точно описати та інтегрувати у модель управління через соціальні програми.

Організаційне моделювання тісно пов'язане з програмуванням діяльності

окремих компонентів системи та визначенням ключових зв'язків і відносин, що забезпечують її стабільне функціонування. Візуалізація таких моделей часто здійснюється за допомогою графіка Ганта, де відображаються часові рамки реалізації програм і ступінь їх популярності серед студентів. Часовий інтервал може варіюватися — від одного дня до цілого навчального року.

Методологічні засади моделювання управлінської діяльності на рівні організаційного впливу передбачають побудову такої структури, яка поєднує цілі та очікувані результати через вертикальні та горизонтальні взаємозв'язки у загальній системі управління, до складу якої інтегрується студентська соціальна служба.

Формування організаційно-управлінської моделі СтСС спрямоване на визначення стратегічних орієнтирів функціонування служби. Це дає змогу ефективно координувати діяльність фахівців соціальної роботи, адміністративних структур та інших учасників освітнього процесу, забезпечуючи комплексну підтримку студентської молоді.

Процес формування студентської соціальної служби у закладі вищої освіти передбачає реалізацію двох основних етапів таких як підготовчий та основний.

На підготовчому етапі ключового значення набуває чітке визначення завдань, напрямів роботи служби, змістового наповнення соціальних програм, а також розподіл функціональних ролей персоналу й волонтерів. Саме цей етап закладає основу для подальшої ефективної діяльності служби.

Структурна модель служби

Студентська соціальна служба (СтСС) має чітко визначену організаційну структуру, яка формується з окремих підрозділів. Їхня кількість визначається стратегічними цілями діяльності служби та завданнями, які вона покликана реалізовувати. Попри різноманітність організаційних підходів, існує мінімальний перелік підрозділів, які є обов'язковими для ефективного функціонування СтСС незалежно від особливостей конкретного ЗВО. До таких структурних одиниць належать:

відділ реалізації соціальних програм та проєктів, орієнтований на формування здорового способу життя та профілактику негативних соціальних явищ серед студентства;

відділ соціальної адаптації, що забезпечує підтримку студентів у процесі пристосування до умов навчання та проживання;

відділ молодіжних ініціатив, який сприяє розвитку студентської активності, самоврядування та соціального лідерства.

Кадрове забезпечення

Ефективна робота студентської соціальної служби неможлива без належного кадрового ресурсу. Формування персоналу СтСС здійснюється з урахуванням кількості студентів, які навчаються у закладі вищої освіти. Чисельність та склад команди залежать від низки чинників, серед яких важливе місце займають рівень ефективності діяльності служби та показники звернень студентів по соціальну допомогу.

Таким чином, кадрова структура має бути гнучкою та адаптованою до реальних потреб студентської спільноти, що дозволяє забезпечити якісне надання соціальних послуг і стабільну роботу служби.

Підготовка фахівців

Важливим етапом у процесі становлення студентської соціальної служби є формування команди фахівців, здатних ефективно впроваджувати програми СтСС та забезпечувати навчання нових учасників. Для цього необхідно організувати систему підготовки персоналу та волонтерів, яка передбачає використання різних форм навчальної діяльності.

Серед найбільш дієвих форм підготовки варто виокремити:

- **навчальні семінари**, на яких розглядаються змістові аспекти програм та механізми їх реалізації;
- **тренінги для тренерів**, що сприяють формуванню активного ядра команди та навичок подальшої роботи з волонтерами;
- **практичні заняття**, спрямовані на набуття прикладних компетентностей у сфері соціальної роботи зі студентською

молоддю.

До процесу навчання доцільно залучати викладачів закладу вищої освіти, які можуть надати фахову підтримку та консультативну допомогу, особливо на початковому етапі становлення служби.

Налагодження взаємодії

Однією з ключових умов ефективного функціонування студентської соціальної служби є чітко вибудована система партнерської взаємодії з іншими структурами. Йдеться насамперед про налагодження тісної співпраці з адміністративними підрозділами закладу вищої освіти, факультетами, студентськими гуртожитками, органами студентського самоврядування, а також із міськими центрами соціальних служб для молоді.

Така міжінституційна комунікація сприяє координації зусиль, забезпечує оперативність у реагуванні на соціальні запити студентів та підвищує ефективність реалізації соціальних програм.

Механізми фінансування

Ефективна організація діяльності новоствореної студентської соціальної служби передбачає чітке визначення фінансових джерел та механізмів забезпечення її функціонування. Від стабільності та прозорості фінансування значною мірою залежить сталість реалізації соціальних програм, розвиток кадрового потенціалу та матеріально-технічна база служби.

Станом на сьогодні в Україні можуть застосовуватись дві основні моделі фінансування студентських соціальних служб:

- **фінансування з міського бюджету** через центри соціальних служб для молоді;
- **фінансування з бюджету закладу вищої освіти**, у структурі якого функціонує служба.

Крім цих моделей, потенційно можливим є варіант створення студентської соціальної служби у форматі **громадської молодіжної організації** з відповідним залученням грантів, спонсорської підтримки чи благодійних внесків. Однак практичний досвід реалізації такої форми фінансування в

українських закладах освіти наразі відсутній, що потребує додаткових досліджень і розроблення дієвих механізмів її запровадження.

Організація діяльності

На початковому етапі створення студентської соціальної служби, поряд із визначенням механізмів фінансування, необхідно вирішити низку важливих організаційних питань. Зокрема, йдеться про забезпечення служби **окремим приміщенням** на території закладу вищої освіти, організацію **матеріально-технічного забезпечення** для її ефективного функціонування, а також узгодження **режиму та графіка роботи**.

Визначення напрямів соціальної роботи

Одним із ключових етапів організації діяльності студентської соціальної служби є розроблення соціальних програм, відповідно до яких надаватимуться послуги та підтримка студентам. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від його чіткої структури та залучення фахових кадрів.

З цією метою доцільно сформувати **робочу групу**, до складу якої мають входити представники студентської соціальної служби, фахівці у галузі соціології, працівники навчально-виховного відділу, представники молодіжних громадських організацій та волонтери. Оптимальна чисельність такої групи не повинна перевищувати п'яти осіб, що забезпечить оперативність ухвалення рішень та злагоджену взаємодію.

Насамперед необхідно визначити **пріоритетні напрями діяльності служби** та конкретні завдання, які реалізовуватимуться в межах соціальних програм. Для цього доцільно провести соціологічне опитування студентів та спеціалістів, які здійснюють соціальну роботу в закладі вищої освіти. Отримані дані слугуватимуть основою для формування змісту програм, орієнтованих на реальні потреби студентської молоді.

Нормативно-правове забезпечення

Важливою складовою ефективного функціонування студентської соціальної служби є **чітке нормативно-правове регулювання її діяльності**. Оскільки питання становлення та соціалізації студентської молоді належить до

сфери компетенції навчально-виховного відділу закладу вищої освіти, діяльність СтСС має бути офіційно закріплена в межах відповідної управлінської структури.

Для забезпечення правової визначеності та узгодженості дій необхідно створити **нормативно-правову базу**, яка регламентуватиме функції, напрями роботи, організаційну структуру та повноваження служби. Одним із ключових документів у цій системі має стати **Положення про студентську соціальну службу**, яке визначатиме правові засади її діяльності, механізми взаємодії з іншими підрозділами університету та зовнішніми організаціями.

Розроблення такого положення є **необхідною умовою легітимізації діяльності служби**, забезпечення стабільності її роботи та формування дієвої системи соціальної підтримки студентської молоді.

Після завершення підготовчого етапу організації студентської соціальної служби розпочинається **основний етап її функціонування**. Важливо, щоб перед його впровадженням було проведено **оцінку ефективності** реалізованих заходів попереднього етапу. Аналіз отриманих результатів та виявлених недоліків дозволяє організувати роботу служби більш цілеспрямовано, оптимізувати ресурси та скоригувати подальшу діяльність відповідно до реальних потреб студентської спільноти.

На кожному етапі діяльності студентської соціальної служби необхідно забезпечити **ефективний механізм моніторингу результатів та зворотного зв'язку з цільовою аудиторією**. Це дає змогу своєчасно виявляти проблеми, оперативно реагувати на зміни та підвищувати якість соціальних послуг.

Показники ефективності можуть відрізнятися залежно від моделі СтСС та особливостей закладу вищої освіти. Серед базових критеріїв доцільно виділити:

- рівень інтегрованості служби в систему управління навчально-виховною роботою університету;
- обсяг фінансування, який виділяється для реалізації соціальних програм та проєктів;
- динаміку зростання кількості партнерських організацій;

- збільшення кількості індивідуальних звернень студентів за консультаціями та підтримкою;
- активізацію волонтерського руху та розширення його учасників.

Кожна студентська соціальна служба має розробляти **власну систему оцінювання ефективності**, враховуючи специфіку закладу освіти, кількість студентів, фінансові ресурси, кадровий потенціал та інші особливості організації. Такий підхід забезпечує гнучкість управління та сталість розвитку служби.

Таким чином, проектування системи, зокрема студентської соціальної служби, повинно передбачати **створення гнучкої структурної моделі**, здатної адаптуватися до змін зовнішнього та внутрішнього середовища. Така модель має забезпечувати можливість своєчасної модифікації елементів системи відповідно до актуальних потреб та умов, що, у свою чергу, сприятиме ефективному досягненню стратегічних цілей, задля яких і була започаткована діяльність служби.

ВИСНОВКИ

На основі дослідження зробимо узагальнюючі висновки:

1. Перехід вищої освіти України на новий рівень розвитку зумовив активізацію наукових досліджень, спрямованих на формування ефективних соціально-педагогічних систем, здатних реагувати на сучасні виклики та вирішувати соціальні проблеми, з якими стикається молодь у процесі входження в студентське середовище. Актуальність таких систем обумовлена зростанням потреби у комплексній підтримці студентства, його соціальній адаптації та активному включенні в освітній простір.
2. Дослідження сучасного стану соціальної підтримки студентської молоді дало змогу визначити особливості функціонування різних її форм. Вони реалізуються як на рівні структурних підрозділів закладів вищої освіти, так і через державні інституції, що втілюють молодіжну політику, а також громадські молодіжні організації. Окрім цього, було проаналізовано управлінські механізми, які забезпечують ефективність їхньої діяльності у роботі зі студентами.
3. Практична перевірка та науковий аналіз дозволили обґрунтувати ефективність програмно-цільового та адаптивного управління, а також менеджменту, механізмів самоуправління і самоорганізації, які сприяють підвищенню результативності соціальної роботи зі студентською молоддю.
4. У сучасних закладах вищої освіти механізми управління навчально-виховним процесом здебільшого не охоплюють повного спектра соціальних проблем, з якими стикаються студенти. Серед них – труднощі соціалізації, адаптації на молодших курсах, невирішені соціальні питання, пов'язані з проживанням у гуртожитках, потреба у профілактиці негативних соціальних явищ, формування навичок здорового способу життя, а також забезпечення можливостей для здобуття практичного професійного досвіду студентами суміжних

спеціальностей. З огляду на це, доведено необхідність розроблення науково обгрунтованої та організаційно-управлінської моделі студентської соціальної служби (СтСС). Така модель має відображати основні структурні елементи служби, а також субординаційні й координаційні зв'язки, які формуються в процесі її функціонування у структурі закладу вищої освіти.

5. Організаційний компонент моделі включає:

- a. структурні підрозділи СтСС (відділ профілактики, відділ молодіжних ініціатив, методичний та організаційний відділи);
- b. соціальні програми, розроблені на основі реальних запитів студентів, що визначають зміст та логіку реалізації соціальної роботи у студентському середовищі.
- c. управлінський компонент визначає механізми взаємодії вертикальних і горизонтальних зв'язків: від ієрархічної підпорядкованості до партнерської взаємодії.

6. Організаційно-управлінська модель студентської соціальної служби має етапний характер впровадження у ЗВО – підготовчий та основний періоди.

7. Залежно від суб'єктів управління, модель може функціонувати у різних формах підпорядкування:

- a. державним органам влади;
- b. адміністрації закладу вищої освіти;
- c. у форматі змішаного підпорядкування;
- d. у режимі відносно незалежного функціонування.

Практичний аналіз доводить, що найбільш ефективною є модель змішаного підпорядкування, оскільки вона поєднує управлінську підтримку адміністрації ЗВО з гнучкістю у реалізації соціальних програм та активною участю студентської спільноти.

8. Успішне розв'язання проблем соціалізації студентської молоді та забезпечення ефективного функціонування структури студентської

соціальної служби можливі лише за умови впровадження цілісної технології соціальної роботи. Така технологія передбачає наявність чітко визначеної стратегії, системи принципів, комплексу інструментів і засобів, що застосовуються у певній логічній послідовності. Вона також має містити визначені методи впливу на цільову аудиторію та критерії оцінювання ефективності здійснених заходів. Саме цілісний та системний підхід дає змогу забезпечити узгодженість дій усіх учасників соціальної роботи, підвищити результативність програм і посилити соціальний ефект.

9. Формування СтСС супроводжувалося необхідністю вирішення питання кадрового забезпечення, що стало одним із ключових елементів організаційного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» / Верховна Рада України. – Київ : Голос України, 1996. – С. 7-11.
2. Закон України «Про вищу освіту». //Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004.[Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Постанова КМУ від 23 листопада 2016 р. № 975 «Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти». // [Електронний ресурс] – Режим доступу: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2016- %D0%BF](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2016-%D0%BF)
4. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо реалізації соціальної відповідальності університетів під час конфліктів, воєнних дій та повоєнного відновлення: препринт (аналітичні матеріали) / Є. Балджи, І. Власова, С. Калашнікова, В. Ковтунець, О. Литовченко, О. Оржель, В. Рябченко, К. Трима, Л. Червона, Н. Шофолова; за ред. С. Калашнікової та О. Оржель. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2022. – 145 с. DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-56-8-2022> URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/sots-vidp-univ_2022-145p.pdf
5. Бідняк М.Н. Організація управління: Навч. посіб. – К.: А.С.К, 2003. – 176 с.
6. Бойко І.І. Психологічна адаптація підлітка до нових умов навчання // Психологія: Зб. наук. праць / Націон. пед. ун-т. – К., 1999. – Вип.2. – С.92–95.
7. Вайс Керол Г. Оцінювання: методи дослідження програм та політики. – К.: Основи, 2000. – 671 с. 156
8. Вакуленко О.В. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / НПУ ім М.П.Драгоманова. – К., 2001. – 178 с.
9. Васильєв В.В. Критерії оцінки ефективності педагогічного процесу

професійної адаптації // Шлях освіти. – 1999. – № 4. – С. 8–11.

10. Васильєв В.В. Соціальна адаптація особистості до професійної діяльності // Соціалізація особистості: Зб. наук. пр. / НПУ ім. М.П.Драгоманова. – К., 2000. – Вип. 1. – С. 3–13.

11. Ватцлавік П. Адаптація до дійсності чи адаптована “реальність”? Конструктивізм і психотерапія // Філософ. думка. – 2001. – № 1. – С.128–147.

12. Ворожбит С.А. Вплив особливостей інтелекту на процес успішної адаптації студентів до університету / С.А. Ворожбит // Проблеми загальної та педагогічної психології. – 2006. – Т. 8. – Вип. 7. – С. 74–79.

13. Гаєвський Б.А. Основи науки управління: Навчальний посібник. – К.: МАУП, 1997. – 112 с.

14. Гайденок В., Предборська І Соціальна адаптація як передумова життєвого успіху // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: Наук.-метод. зб. / За ред. І.Є.Єрмакова. – К., 2000. – С. 111–113.

15. Галус О.М. Мотиваційна діяльність особистості в контексті її соціальної адаптації // Гуманітарні науки. – 2002. – № 2. – С. 82–89.

16. Герман Н., Тягунова Н. Адаптація форм організації самостійної роботи студентів до сучасних технологій навчання // Вища школа. – 2002. – № 4–5. – С. 53–61.

17. Горащук В.П. Формування культури здоров'я студентів педагогічного університету // Проблеми освіти: Наук. метод. зб. / МОН України. НМЦ вищ. осв. – К., 2002. – Вип. 28. – С. 131–137.

18. Грень Т. Я. Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах війни. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. № 33.72. С. 80– 84

19. Дзюба В.І. Соціально-педагогічні основи формування ціннісних орієнтацій студентської молоді. – К., 1994. – 140 с.

20. Деякі аспекти формування національної культури студентської молоді: Зб. наук. ст. – К.: ІЗІНН, 1997. – 120 с.

21. Зданевич Л.В. Процес адаптації студентів і його особливості в

педагогічному вузі // Наука і сучасність: Зб. наук. праць НПУ ім. М.П.Драгоманова. – К., 2002. – Т. 30: Педагогіка. Філософія. – С. 57–62.

22. Зданевич Л.В. Як живеться студентів? : Системне дослідження процесу адаптації студентів нового прийому до умов життєдіяльності ВНЗ // Гуманітарні науки. – 2002. – № 2. – С. 174–179.

23. Калашнікова, С., Власова, І. Розширення фінансової автономії університетів як інструмент підвищення їх соціальної відповідальності // Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство» . – 2022. - № 1 (13). – С. 55-69 DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-13-55-69>

24. Капська А.Й. Соціально-педагогічна діяльність як умова соціалізації особистості // Соціальна педагогіка. – К.: УДЦССМ, 2000. – С. 14–24.

25. Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: Навч.-метод. посіб. – К.: УДЦССМ, 2001. – 219 с.

26. Карамушка Л.М. Психологія управління: Навч. посіб. – К.: Міленіум, 2003. – 344 с.

27. Корольчук О.П. Поночовний М.І. Виховна робота серед студентів у новій національній моделі вищої освіти // Освіта України. – 1998. – 21 жовт.

28. Кузьменко О.А. Соціальне становлення особистості в умовах відритої соціально-педагогічної системи: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1998. – 184 с.

29. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Основи менеджменту: Підруч. – К.: “Академвидав”, 2003. – 416 с.

30. Лавриненко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські абриси. – К.: Віра ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.

31. Левківська Г.П. Адаптація першокурсників в умовах вищого закладу освіти: Навч. посіб. для вищ. навч. закладів. – К.: Наук.-метод. центр вищ. освіти, 2001. – 128 с.

32. Лукашевич М. П. Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навч.-метод. посіб. – К.: ІЗМН, 1998. – 112 с.

33. Мартинюк І.В. Національне виховання: теорія і методологія: Метод. посіб. – К.: ІСДО, 1995. – 100 с.
34. Маслов В.І., Драгун В.П., Шаркунова В.В. Теоретичні основи педагогічного менеджменту: Навчальний посібник для працівників освіти. – К.: УПМККО, 1996. – 87 с.
35. Маслов В.І., Шаркунова В.В. Принципи менеджменту в установах освіти // Освіта і управління. – 1997. – № 1. – С. 77–84.
36. Меднікова Г.С. Адаптація і самореалізація особистості та роль сучасного мистецтва в цьому процесі // Вища школа. – 2003. – № 2/3. – С. 71–78.
37. Міжнародний словник педагогічних термінів / Г.Гери Пейдж, Дж.Б.Томас, Алан Р. Маршалл. – 1987. – 153 с.
38. Мірошкіна Н. Адаптивне навчання: можливість чи необхідність? // Завуч. – 2003. – № 8. – С. 2–3.
39. Міщик Л.І. Соціальна педагогіка: Навч. посіб. –К.: ІЗМН, 1997. – 140 с.
40. Міщик Л.І. Соціальна педагогіка: досвід та перспективи: Монографія. – Запоріжжя, 1999. – 277 с.
41. Міщенко Н. І. Соціально-педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутніх фахівців засобами студентської субкультури// Соціальна педагогіка: теорія і практика: зб. наук. пр. – Л: ЛНУ, 2012. - № 2. - С. 78-85.
42. Молодь України у дзеркалі соціології / Заг. ред. О.Балакіревої, О.Яременка. – К.: УІСД, 2001. – 210 с.
43. Молода сім'я: проблеми та умови її становлення / Л.В. Долинська, А.Й. Капська, С.А. Мірошніченко, І.О. Трухін. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2003. – 184 с.
44. Організація, форми та методи виховної роботи серед студентів колективами кафедр вищого закладу освіти: Метод. рекомендації / Укл. В.Д. Базилевич, М.І. Поночовний, Н.І. Косарева. – К.: ІЗМН, 1997. – 28 с.

45. Освітній менеджмент: Навч. посіб. / За ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. – К.: Шкільний світ, 2003. – 400 с.
46. Проблеми освіти: Наук.-метод. збірн. / МОН України. Наук.-метод. центр вищої освіти. – К., 2000. – 332 с.
47. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В.А. Козаков, М.В. Артюшина, О.М. Котикова та ін.; За заг. ред. В.А. Казакова. – К.: КНЕУ, 2003. – 829 с.
48. Рибачук І. Про завдання науково-методичного забезпечення проблеми формування духовної культури, здорового способу життя дітей і молоді в аспекті розвитку їх ціннісних орієнтацій // Пед. пошук. – 2003. – № 2(38). – С. 62–64.
49. Рогоза А.П. Формування громадсько-соціальної активності студентів педагогічних училищ (коледжів): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Укр.. держ. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 1996. – 171 с.
50. Роль засобів масової інформації та інших джерел у формуванні здорового способу життя молоді / Укр.–канад. проект “Молодь за здоров’я”; Укр. ін-т соціальних досліджень; Авт.: О. Яременко (кер.) та ін. – К., 2000. – 111 с.
51. Романова Н.Ф. Методичні рекомендації щодо створення та розвитку студентських соціальних служб. – К.: ДСССДМ, 2005. – 116 с.
52. Романова Н.Ф. Надання соціальної та психологічної допомоги через створення мережі студентських соціальних служб – як шлях до розв’язання проблем, пов’язаних з адаптацією студентів в процесі професійної соціалізації / Н.Ф. Романова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. пр. / Редкол.: Т.І. Сущенко (відп. ред.) та ін. – Київ-Запоріжжя. – 2002 – Вип. 27. – С. 285–290.
53. Романова Н.Ф. Роль студентських соціальних служб у вирішенні соціальних проблем в студентському середовищі // Укр. соціум. – 2004. – № 1(3). – С. 32–37.
54. Селіверстов С.І. Адаптація студентів до навчання в вузі як один із

факторів їх соціалізації // Теоретичні питання освіти та виховання: Зб. наук. праць / МОН України. Київ. держ. лінгвістичний ун-т; Ред. М.Євтух. – Суми: Наука, 1997. – С. 118–122.

55. Селіверстов С.І. Соціально-педагогічні умови адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – К., 2000. – 188 с.

56. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.

57. Сердюк О.Д. До питання про деморалізацію освіти в Україні // Вчені записки Харківського гуманітарного ін.-ту “Народна Українська академія” / Гол. ред. В. І. Астахов. – Харків: Око, 1997. – С. 35–37.

58. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук. С.В. Толостоухової – К.: УДЦССМ, 2000. – 260 с.

59. Слюсаренко В.Г., Лукашевич М.П. Соціальна адаптація людини: сутність, функції, проце // Соціальна педагогіка і адаптивність особистості: Наук.-метод. зб. / Укл. С.І.Болтівець, Т.І .Люріна, В.К.Слюсаренко. – Суми, 1994. – С. 7–15.

60. Соколова І.М. Соціально-психологічні чинники ризику зриву адаптації у студентів перших років навчання // Психологія: Зб. наук. пр. / НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К., НПУ, 2000. – Вип. 3(10). – С. 294–301.

61. Сорочинська В.Є. Соціальна адаптація молоді в сучасних умовах // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. – К., 2003. – Вип. 35. – С. 259–274.

62. Соціально – психологічна робота з дітьми та молоддю з особливими потребами – К.: Держ. соц. служба, 2005. – 108с.

63. Соціальна політика в Україні та сучасні стратегії адаптації населення: Зб. наук. ст. / Ред. О. Яременко; ін-т соціології НАН України. – К.: НВФ “Студцентр”, 1998. – 204 с.

64. Столярчук О. А. Психологічні аспекти адаптації першокурсників до умов навчання у ВНЗ / О. А. Столярчук // Педагогічна освіта: теорія і практика.

Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. – 2016. – № 25. – С. 100–105.

65. Сухомлинська О.В. Цінності у вихованні дітей та молоді: стан розроблення проблеми // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 105–111.

66. Сухомлинський В.О. Процес соціалізації // Вибр. твори: В 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 1. – С. 448–455.

67. Теоретичні та методичні основи професійного самовиховання студентів вузу: Навч.-метод. посіб. / Семиченко В.А., Галус О.М., Зданевич Л.В.; Заг. ред. В.А. Семиченко; Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти. – Хмельницький: ХГПІ, 2001. – 255 с.

68. Технології соціально-педагогічної роботи: Навч. посіб. / За заг. ред. А.Й. Капської. – К.: УДЦССМ, 2000. – 372 с.

69. Турчак А.Л. Попередження шкідливих звичок у старших підлітків засобами фізичної культури: Актореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Ін-т педагогіки АПН України. – К., 1993. – 24 с.

70. Хатунцева С.М. Освіта як визначальний засіб формування і розвитку здорової молоді // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / МОН України. Наук.-метод. центр вищої освіти. – К., 2002. – Вип. 28. – С. 153–157.

71. Хміль Ф.І. Становлення сучасного менеджменту в Україні: проблеми теорії та практики. – Львів: Львівська комерційна академія, 1996. – 206 с.

72. Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. зб. / За заг. ред. О.В. Сухомлинської / АПН України. Центр інформації та документації Ради Європи в Україні. – К., 1997. – 224 с.

73. Чижевський Б.Г. Актуальні проблеми побудови системи виховання в умовах державотворення // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 111–118.

74. Шашенко С.Ю. Соціальне становлення студентської молоді у поза-аудиторний час у вищих навчальних закладах: Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.05 / НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К., 2003. – 265 с.

75. Шмалей С.В. Психофізіологічні характеристики соціальної

адаптації // Соціалізація особистості: Зб. наук. пр. НПУ ім. М.П Драгоманова. – К., 2000. – Вип. 1. – С. 13–26.

76. Штифурак В.С. Психологічна готовність студентської молоді до сімейного життя // Проблеми освіти. – К., 2002. – Вип. 27. – С. 257–268.

77. Удалова О.А. Педагогічні основи формування здорового способу життя і профілактики СНІДу серед студентської молоді // Проблеми освіти. – К., 2003. – Вип. 30. – С. 99–109.

78. Управлінські аспекти соціальної роботи: Курс лекцій / М.Ф. Головатий, М.П. Лукашевич, Г.А. Дмитренко. – К.: МАУП, 2002. – 376 с.

79. Яременко О.О. Педагогічні чинники соціалізації молоді країн Бенілюксу у структурі екокультурної діяльності: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К., 2004. – 240 с.

Перелік основних законодавчих і нормативних актів України, що стосуються студентського життя та виховної роботи у вищих навчальних закладах

1) Базові закони про освіту

- Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII (01.07.2014) – права/обов'язки здобувачів, академічна свобода, студентське самоврядування тощо.
- Закон України «Про освіту» № 2145-VIII (05.09.2017) – загальні засади освіти, академічна доброчесність, інклюзія, учасники освітнього процесу.
- Закон України «Про фахову передвищу освіту» № 2745-VIII (06.06.2019) – для коледжів/фахових ЗФПО.
- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» № 848-VIII (26.11.2015) – статус аспірантів/докторантів, організація наукової діяльності.
- Закон України «Про основні засади молодіжної політики» № 1414-IX (27.04.2021) – участь молоді в ухваленні рішень, молодіжні ради тощо (важливо для студентського самоврядування та проєктів).

2) Студентське самоврядування та внутрішні правила

- Наказ МОН № 166 (03.04.2001) «Про затвердження Положення про студентське самоврядування...» – документ втратив чинність, але часто згадується в локальних актах; чинні засади зараз впливають із законів про освіту/вищу освіту.
- Типові правила внутрішнього трудового розпорядку для працівників закладів освіти (Наказ Міносвіти № 455 від 20.12.1993; держреєстрація № 121/330) – рамка для локальних правил ЗВО.

3) Гуртожитки та проживання студентів

- Постанова КМУ № 498 (20.06.2018) «Про затвердження Примірного положення про користування гуртожитками» – базові правила користування/виселення/плата.
- Наказ МОН № 1452 (21.11.2019) «Про затвердження Положення про особливості користування гуртожитками закладів фахової передвищої та вищої освіти» – детальний механізм поселення, права мешканців, прозорість тарифів на сайтах ЗВО.
- Постанова КМУ № 796 (27.08.2010) «Про затвердження переліку платних послуг...» – у т.ч. послуги гуртожитків; перелік періодично оновлювався у 2025 р.

4) Академічна мобільність і міжнародні обміни

- Постанова КМУ № 579 (12.08.2015) «Про затвердження Порядку реалізації права на академічну мобільність» – внутрішня/міжнародна мобільність для здобувачів і працівників.

5) Стипендіальне забезпечення (академічні та соціальні)

- Постанова КМУ № 796 (15.07.2022) «Деякі питання призначення і виплати соціальних стипендій...» (з подальшими змінами, зокрема у 2025 р.) – базовий Порядок соціальних стипендій.
- Інформаційна сторінка МОН про академічні/іменні/соціальні стипендії (оперативні урядові розпорядження за семестрами).
- Постанова КМУ № 959 (11.08.2025) – Положення про порядок призначення академічних стипендій Президента України здобувачам освіти (спецкатегорія іменних).

6) Виховна робота, національно-патріотичне виховання, студентські ініціативи

- Постанова КМУ № 932 (09.10.2020) «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 рр.» – рамка для планування виховних заходів ЗВО.
- Наказ МОН № 527 (06.06.2022) «Про деякі питання національно-патріотичного виховання...» – актуалізував підходи та визнав таким, що втратив чинність, наказ № 641 (2015).
- Лист-рекомендації МОН (19.11.2024) «Щодо організації виховного процесу в закладах освіти» – практичні орієнтири для планів виховної роботи (доречно як методичний документ).

7) Академічна доброчесність і якість освіти (нормативні орієнтири)

- Ключові норми щодо академічної доброчесності закріплені в Законах «Про освіту» і «Про вищу освіту» (див. розд. 1 вище). Додатково – методичні рекомендації МОН/НАЗЯВО щодо розбудови систем доброчесності у ЗВО (використовуються як еталон для локальних положень)

8) Мобілізація/відстрочка для студентів (важливо під час воєнного стану)

- Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» № 2232-ХІІ, ст. 17 – відстрочка для здобувачів освіти (норма про строкову службу; у практиці відрізняйте від правил мобілізації).
- Діючі рішення щодо мобілізації/відстрочок ухвалюються також за Законом «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» і підзаконними актами КМУ; у 2025 р. уряд неодноразово коригував порядок підтвердження права на відстрочку (стежити за поточними постановами)

KMY).

АНКЕТА ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

“Визначення соціальних проблем, які мають місце у студентському середовищі”

Дата проведення _____

Місце проведення _____

Любий друже!

1. Твій вік: _____ (років)

2. Стать: 1. Ж.

2. Ч.

3. Назва вузу _____ 4. Курс _____

4. Як ти навчаєшся?

1. В основному на “відмінно”	4. На “добре” і “задовільно”
2. На “відмінно” та “добре”	5. В основному на “задовільно”
3. В основному на “добре”	6. На “задовільно” і “незадовільно”

6. Що ти любиш робити у вільний від навчання час?

1. _____
2. _____
3. _____

7. Де та з ким ти проживаєш? (вибери всі варіанти відповідей, які відповідають твоєму сімейному становищу)

1. З батьком	7. З бабусею чи з дідусем
2. З матір'ю	8. З іншими родичами
3. З нерідним батьком	9. З іншими (не родичами)
4. З нерідною матір'ю	10. У гуртожитку (сам)
5. З братом (братами), сестрою (сестрами)	11. У гуртожитку (із сусідами)
6. Зі своїм другом (подругою)	12. Наймаю кімнату (квартиру)
13. Інше (вказати)	

8. Де живуть твої батьки (вказіть назву)

1. Область _____
2. Місто _____
3. Село _____

9. Ким працюють твої батьки?

1. Батько _____
2. Мати _____

0 – немає батька
0 – немає матері

99 – не працює
99 – не працює

10. Що непокоїть сьогодні тебе та твоїх друзів понад усе?

1. _____
2. _____
3. _____

11. Скільки разів (протягом місяця) ти пропускаєш заняття у вузі? (Визнач усі необхідні варіанти відповідей)

1. Приблизно _____ днів через хворобу
2. Приблизно _____ днів без причин
3. Інше, вказати _____

12. Чи задоволений/на ти?

	Задоволений	Незадоволений	Важко відповісти
1. Житловими умовами	3	2	1
2. Як ти одягаєшся	3	2	1
3. Як ти харчуєшся	3	2	1
4. Своїм матеріальним становищем	3	2	1
5. Станом свого здоров'я	3	2	1
6. Своїм становищем у сім'ї	3	2	1
7. Ставленням до себе в групі	3	2	1
8. Собою	3	2	1
9. Рівнем набутих знань	3	2	1
10. Оцінками з навчальних предметів	3	2	1
11. Стосунками з викладачами	3	2	1

13. Наскільки регулярно ти зазвичай снідаєш, обідаєш та вечеряєш у навчальні дні? (дай відповіді по кожному стовпчику)

	Снідаєш	Обідаєш	Вечеряєш
1. Ніколи	0	0	0
2. Тільки в один із будніх днів	1	1	1
3. Два дні на тиждень	2	2	2
4. Три дні на тиждень	3	3	3
5. Чотири дні на тиждень	4	4	4
6. П'ять днів на тиждень	5	5	5

14. Якщо тобі потрібна будь-яка допомога, на кого і наскільки ти можеш розраховувати у разі необхідності? (дай відповіді по кожному рядку)

	Завжди	Іноді	Ніколи
1. На матір, батька	3	2	1
2. На дідуся, бабусю	3	2	1
3. На брата, сестру	3	2	1
4. На кращого друга (подругу)	3	2	1
5. На друзів по навчанню	3	2	1
6. На близьку людину	3	2	1
7. На викладачів	3	2	1

8. Інше	3	2	1
---------	---	---	---

15. Який клуб, секцію ти відвідуєш?

1. _____
2. _____

16. Який клуб, секцію ти хотів би відвідувати?

1. _____
2. _____

17. Чи надають тобі матеріальну допомогу батьки або родичі?

1. Так 2. Ні

18. Чи вистачає тобі їхньої допомоги?

1. Так 2. Ні

19. Чи працюєш ти (маєш роботу чи підробляєш)?

1. Так 2. Ні

20. Якщо працюєш, то ким: _____

21. Мета твоєї роботи:

1. Покращення свого матеріального становища
2. Набуття практичного досвіду за майбутньою спеціальністю
3. Бажання мати трудовий стаж
4. Незадоволення майбутньою професією та бажання знайти для себе альтернативу
5. Самоствердження
6. Інше, що саме _____

22. Де тобі простіше знайти роботу?

1. У державних установах
2. В недержавних установах колективних форм власності (ЗАТ, ВАТ тощо)
3. У приватному бізнесі
4. Інше, що саме _____

23. Як часто у тебе бувають проблеми в спілкуванні (дай відповіді по кожному рядку):

	Ніколи	Іноді	Часто	Дуже часто
1. З батьками	1	2	3	4
2. З одногрупниками	1	2	3	4
3. Із студентами з інших груп чи курсів	1	2	3	4
4. Працівниками гуртожитку	1	2	3	4
5. Мешканцями гуртожитку	1	2	3	4
6. Працівниками бібліотеки	1	2	3	4
7. Другом (подругою)	1	2	3	4
8. Викладачами	1	2	3	4
9. Іншими, з ким _____	1	2	3	4

24. Як ти ставишся до тверджень:

	Так	Ні	Важко відповісти
1. Я хотів би одержати допомогу спеціалістів з приводу вирішення складних ситуацій	3	2	1
2. Хотів би, щоб було місце, куди б я міг приходити і до мене там добре ставилися	3	2	1
3. Хотів би поміняти свою групу	3	2	1
4. Хотів би перейти в інший вуз	3	2	1
5. Хочу кинути навчання у цьому вузі	3	2	1
6. Хочу поміняти власне оточення	3	2	1
7. Я хочу більше знати про вплив шкідливих звичок на власне здоров'я	3	2	1
8. Хочу, щоб було місце, де я міг би хоч раз на день добре поїсти	3	2	1
9. Хочу кинути курити	3	2	1
10. Хочу кинути курити "травку"	3	2	1
11. Я хочу "зав'язати" з наркотиками	3	2	1
12. Я хочу, щоб мене перестали "діставати" в гуртожитку	3	2	1
13. Я хочу, щоб мене перестали "діставати" в групі	3	2	
14. Я хочу, щоб мене перестали "діставати" вдома	3	2	1
15. Хочу кинути пити (вживати алкоголь)	3	2	1

Декілька запитань щодо здоров'я

25. До кого ти в першу чергу звертаєшся щодо вирішення проблем власного здоров'я? До:

1. Матері	4. Вчителів
2. Батька	5. Медиків
3. Друзів, сестер, братів	6. Інше (до кого саме) _____

26. Як часто ти відвідуєш лікувальні заклади взагалі? (вибери усі підходящі варіанти відповідей)

1. Щорічно проходиш медичне обстеження
2. У тебе є хронічне захворювання, яке потребує постійного нагляду лікаря
3. Ти відвідуєш лікаря в разі необхідності, а саме:
 - 1 раз на місяць
 - 1 раз на 2–3 місяці
 - 1 раз на півроку
 - 1 раз на рік
 - рідше, ніж 1 раз на рік
4. Як правило, ти не відвідуєш лікувальні заклади, а в разі необхідності лікуєшся домашніми засобами
5. У тебе є лікар (сімейний лікар, родич тощо), який вирішує всі твої проблеми зі здоров'ям, і тому лікувальні заклади ти не відвідуєш
6. Інше, що саме _____

Примірне положення про студентську соціальну службу

“Погоджено”

Ректор

(повна назва ВНЗ)

(підпис)

0

“ __ ” _____ 200__р.

“Затверджую”

Назва організації, яка фінансує проект

(підпис)

“ __ ” _____ 200__р.

ПОЛОЖЕННЯ
про Студентську соціальну службу при

(повна назва ВНЗ)

1. Студентська соціальна служба при _____
(назва ВНЗ)

це спеціалізоване формування, що реалізує державну молодіжну політику і надає безкоштовні соціальні послуги та допомогу студентській молоді.

Студентська соціальна служба при _____
(назва ВНЗ)

підпорядковується _____ (назва організації, яка фінансує проект).

Діяльність студентської соціальної служби при

_____ здійснюється за погодженням з
(назва ВНЗ)керівництвом _____
(назва ВНЗ)2. Студентська соціальна служба при _____
(назва ВНЗ)

(далі – СтСС) у своїй діяльності керується чинним законодавством України, наказами _____, а також цим Положенням.

3. СтСС проводить роботу на засадах гуманізму, взаємодопомоги, диференціації та індивідуалізації, партнерства з усіма соціальними інституціями.

4. Соціальна допомога та послуги студентській молоді надаються спеціалістами із соціальної роботи, соціальними педагогами, психологами, юристами та іншими фахівцями, які мають необхідний професійний рівень та досвід роботи.

Спеціалісти СтСС не мають права розголошувати інформацію, що надана їм клієнтом, крім випадків, передбачених законодавством України.

5. Центр студентських соціальних служб, який створений при _____ (назва організації, яка фінансує проект), координує роботу і здійснює організаційно-методичне керівництво діяльністю СтСС, сприяє її розвитку та ефективній діяльності, а керівництво

_____ (назва ВНЗ) здійснює координацію з питань оперативного управління.

6. Основними завданнями СтСС при _____ є:
(назва ВНЗ)

- реалізація державних програм у сфері соціальної роботи зі студентською молоддю з метою поліпшення її становища, розв'язання соціальних проблем;
- надання соціальної, психологічної, правової та інформаційної соціальної допомоги студентській молоді, в тому числі студентам, що є сиротами, інвалідами; молодим студентським сім'ям;
- сприяння успішній соціальній адаптації студентів 1-го курсу;
- профілактика негативних явищ у студентському середовищі.

7. Відповідно до основних завдань СтСС здійснює такі функції:

- реалізує проекти, заходи соціального становлення та соціальної підтримки студентської молоді;
- розробляє пропозиції щодо удосконалення діяльності СтСС, зокрема їх організаційно-правового, науково-методичного, інформаційного, матеріально-технічного та фінансового забезпечення;
- співпрацює (у межах наданих повноважень) з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від їх форм власності, громадськими організаціями, фізичними особами у вирішенні питань соціального становлення та соціальної підтримки студентської молоді;
- проводить соціологічні дослідження з метою визначення молодіжних соціальних проблем для використання їх результатів у практиці проведення соціальної роботи;
- організує літню практику для студентів, які направляються факультетами, що готують фахівців із соціальної роботи;
- здійснює соціально-психологічне, соціально-педагогічне консультування, надає інформаційні послуги;
- сприяє вторинному працевлаштуванню студентської молоді;
- готує статистичні, інформаційні матеріали щодо розв'язання актуальних соціальних проблем у студентському середовищі;
- проводить залучення до роботи волонтерів.

8. СтСС має право:

- вносити пропозиції до Центру з питань, що належать до їх компетенції;
- проводити у навчальному закладі соціально-психологічні опитування, тестування, анкетування.

9. СтСС при _____ очолює керівник, який
(назва ВНЗ)

призначається на посаду та звільняється наказом директора Центру.

10. Обов'язки керівника СтСС при _____
(назва ВНЗ)